

Scénáře vývoje mezinárodního bezpečnostního prostředí (2016)

Ústav mezinárodních vztahů

2016

Tato publikace byla financována z prostředků projektu TA ČR Beta *Scénáře vývoje mezinárodního prostředí* (TB020MZV030).

Ondřej Ditrych, vedoucí autorského kolektivu

Vít Beneš

Mats Braun

Marek Čejka

Tomáš Dopita

Jan Eichler

Rudolf Fürst

Vladimír Handl

Michal Kořan

Petr Kratochvíl

Vít Střítecký

Lukáš Tichý

Obsah

Úvod	4
Transatlantický prostor	9
Evropská unie	17
Střední Evropa	25
Rusko a postsovětský prostor	34
Blízký východ, severní a subsaharská Afrika	42
Čína, východní a jihovýchodní Asie a Pacifik	49

Úvod

Leitmotivem nedávného kolektivního výhledu *Strategic Trends (2015)*, redigovaného Oliverem Thränertem a Martinem Zapfem z ETH Zürich, je *krize normativního řádu světové politiky*, tedy krize norem jednání – ne vždy dodržovaných, ale přesto sdílených. Tak či onak tato krize sehrává ústřední roli i v projekcích mezinárodního bezpečnostního prostředí předkládaných v scénářistické studii, kterou právě držíte v rukou. A byť je tato krize řádu často vnímána jako cosi vysoce abstraktního, nekonkrétního a neuchopitelného, její regionální efekty jsou jasně zřetelné: od „zelených mužů“ zabírajících území svrchovaného státu ve východním sousedství NATO a EU až po protostátní fundamentalistické aktéry jako ISIL s ambicemi překreslit politickou mapu Blízkého východu a okolí.

Konec studené války, doby světa rozděleného, ale stabilizovaného – s výjimkou střetů na globálním Jihu, kde byla regulace konfliktu omezena – na základě konkrétní prostorové a normativní orientace, nenastal konvergencí socialismu a kapitalismu, kterou kdysi předvíдали teoretici jako Jan Tinbergen či John Kenneth Galbraith. Technický a ekonomický rozvoj nevedl k ustavení „univerzálního homogenního státu“ z hegelíánských meditací Alexandra Kojéva a po něm Francise Fukuyamy. Dějiny neskončily; a nesledují ani jednoduché zákonitosti jako „dvojitý pohyb“ mezi seberegulovaným trhem a posilováním sociálních institucí, který jim stanovil Karl Polanyi: neoliberalismus vyšel z poslední ekonomické krize posílen a sociální stát je vystavován široce podporovaným tlakům na demontáž nikoliv už jen jako neefektivní regulativní struktura podporující celospolečenskou korupci, ale nově i jako zdroj kulturního nebezpečí – magnet pro cizopasnou migraci, jež ohrožuje znovuobjevené „národní“ či dokonce „evropské“ hodnoty.

Projekt univerzálního homogenního státu čelil od samého počátku vzpouře v podobě etnonacionalismu (na Balkáně nebo v postsovětském prostoru) a náboženského fundamentalismu; odpovědí mělo být budování institucí liberálního státu – zejména v postkonfliktních situacích –, a konstitucionalizace globálního liberálního řádu spočívající v posilování aparátu *global governance*. Selhání tohoto projektu dnes ztělesňuje *postliberalismus*, charakterizovaný v první řadě *revizionistickými tendencemi* na lokální, regionální i globální úrovni. Do současného revizionismu se přitom wpisuje nejen prostá snaha o nastolení nové rovnováhy moci, ale i odlišných hodnotových systémů zakotvených ne civilizačně, ale v koncepcích zahraniční politiky, které – jak navrhuje harvardský politolog Stephen Walt – lze rozřadit do různých dějinných období. Evropská unie nadále, navzdory vnitřnímu pnutí a vnějšímu selhání, prosazuje svou pacifistickou utopii jako normativní standard pro světovou politiku 21. století. Globální liberální řád razí jako normu i Spojené státy, jejich vize má ale v sobě podle Walta díky ochotě dosahovat svých národních zájmů silou i hodně z 19. století. V tom jsou pevně zakořeněny vize dvou

významných revizionistických aktérů současnosti: Ruska a Číny. *Weltauschauung* fundamentalistických nestátních aktérů jako ISIL, v jeho případě zejména díky totalizující vizi globálního chalífátu, potom vystupuje z historie ještě mnohem dávnější.

Dějinné metafory jsou zjednodušující a snadno zavádějící. Řazení zahraničněpolitických vizí na podobnou časovou osu hrozí vynést, třeba i bezděčně, odsudek zaostalosti těch druhých, neparticipujících dostatečně na osvícené, liberální a pokrokové západní modernitě. (Dějinná organizující metafora návratu „studené války“, která je patrná v návratu termínů jako *détente*, finlandizace, nebo *containment* do slovníku západních expertů píšících o ukrajinském konfliktu a vztazích s Ruskem, zase hrozí posíleným, ale neopodstatněným vnímáním Ruska jako supervelmoci, což nepochybně vyhovuje především stávajícímu ruskému *establishmentu*.) Zároveň ale takový příměr umožňuje přiblížit jednak ztíženou možnost porozumění mezi aktéry s jiným „operačním systémem“, jednak problematiku kapacit ovlivnění jejich jednání – EU ani Rusko nejsou nasazením „svých“ prostředků vůči jeden druhému schopni dosáhnout svých cílů –, které jsou součástí dynamiky současného revizionismu.

Pro postliberalismus je příznačné i související *zpochybnění mezinárodní legitimacy a authority*, jev přinejmenším stejně významný jako častěji skloňovaný „rozptyl moci“ umožňující vznik paralelních společenství bez teritoria a posilování nestátních aktérů při stanovování mezinárodních norem. Krize autority a legitimacy je umocněna pokračující fragmentací, která dává vzniknout *pluriversum* faktů o mezinárodním dění sdílených v translokálních komunikačních prostorech napříč hranicemi stávajících politických celků. Tato fragmentace komunikačního prostoru se promítá i na rovinu domácí politiky, kde je mj. podněcována nástroji ruské propagandy mající za cíl nejen šířit pohled idealizovaného Kremlu na mezinárodní politiku, ale i konsolidovat a prohlubovat antisystémový sentiment, radikální pochybnost o možnosti spolehlivého poznání o vnějším světě a nedůvěru nejen v politické instituce, ale i instituce, kde by toto poznání mělo vznikat, jako je akademie.

Nakonec, pokud lze v postliberalismu charakterizovaném fragmentací nalézt nějaký konvergenční trend, je to podle Johna Feffera z washingtonského Institute of Policy Studies nakročení ke globální dystopii *postindustriálního despotismu*. V ní se snoubí autoritářská politika hybridních režimů – nebo alespoň náběh k neliberální demokracii – spolu s vykořeněním sociálních institucí nahrazovaných pěstí seberegulovaného trhu a dosud nevídanými možnostmi státních i korporátních sledovacích aparátů. Nemá právě tento postindustriální despotismus největší šanci stát se v dlouhodobějším výhledu a přinejmenším na globálním Severu novou politickou normou?

Jisté je, že světová politika a sní i systém „bezpečnostního prostředí“ jsou v současnosti výrazně dynamizované a vstupují do éry ne snad revoluce, ale zajisté *transformace*. Kromě toho se toto prostředí vyznačuje vysokou mírou *komplexity*. Obě tyto základní strukturální charakteristiky ztěžují či dokonce znemožňují přesnou předpověď jeho vývoje jako celku i jeho jednotlivých součástí. Nepomáhají ani složité indexy a statistické výpočty v systémech včasného varování (*early warning*). Ani dle jediného z renomovaných indexů nestability (*States Fragility Index, Peace and Conflict Instability Ledger, Economist Intelligence Unit, Failed States Index nebo Country Indicators for Foreign Policy*) nelze např. zpětně vyvodit nástup tak významného sociálního hnutí, jímž bylo arabské probuzení, natož intenzitu erupcí v různých částech Blízkého východu a severní Afriky. Na druhé straně, tak jako se naše studie zdaleka vyhýbá dnes módní apokalyptice – věštící neodkladný kolaps systému na základě ukazatelů jako je rozmach eurohříšť či víceprací a kázající nutnost řízeného zjednodušení komplexity, byť i při letmém skutečně historickém srovnání lze jen stěží dospět k poznání, že evoluční *fitness* jednoduchých politických celků by byla vyšší než těch složitých –, jsme přesvědčeni, že i při vyloučení možnosti přesné předpovědi komplexní souhry důležitých hybatelů lze o budoucnosti uvažovat – při znalosti empirie i teorie umožňující výstavbu kauzálních mechanismů – tvořivě a zároveň bez přílišných zjednodušení, hyperbol a jiných zkreslení výsledkem „heuristiky dostupnosti“ (zdůraznění aktuálního, a proto okamžitě dostupného, v myšlení).

Naše scénáře jsou výsledkem úsilí přiblížit se tomuto cíli. V souladu s výše uvedeným nejsou pravděpodobnostními předpověďmi, ale kombinací prediktivního (*jaká budoucnost bude*) a exploračního (*jaká budoucnost může být*) prvku s ambicí stát se nástroji a) tvořivého promýšlení možných budoucností vybraných sektorů bezpečnostního prostředí, b) rozšiřování horizontu úvah o tom, jak přispět k naplňování jejich optimálních variant, protože jsou, terminologií významného britského historika a teoretika strategie Lawrence Freedmana, „strategickými skripty“, příběhy vyprávěnými v budoucím čase, které mají podporovat strukturované úvahy o tom, jak strategická rozhodnutí mohou ovlivňovat zahraniční politiku, a c) zkoušení zažitých předpokladů o tom, co bezpečnostním prostředím, ve kterém se ČR nachází, hýbe.

Naše scénaristické narativy jsou popisy procesu zpřítomňování určitých verzí budoucnosti s jasně stanovenými indikátory, tj. pozorovatelnými milníky, které nám umožňují poznat, že se daný scénář, nebo alespoň jeho část, stává skutečností. Vycházejí z *kombinace stavebních bloků*, mezi které řadíme a) předem dané skutečnosti jako dlouhodobější a pravděpodobně setrvačné trendy, b) hybné síly jako kauzální faktory bezpečnostního prostředí a c) klíčové neznámé, důležité faktory, jejichž podobu, mocnost a důsledky nelze předem s jistotou určit. Tyto stavební bloky, které byly podrobeny kolektivní diskuzi uvnitř autorského týmu tak,

aby byly výsledné narativy plastické a vzájemně propojené, kategorizujeme jako politické, vojenské, ekonomické a sociální hybatele (ne)stability.

*Projekce v této zprávě jsou krátkodobé a vycházejí ze střednědobých scénářů, které autorský tým zpracovával v roce 2014. Neortodoxní zařazení krátkodobé projekce za střednědobou odpovídá záměru projektu, jímž je učení ze zpřítomňované budoucnosti vedoucí k lepšímu poznání důležitých hybatelů bezpečnostního prostředí. Takové poznání nám umožní vyprávět o tomto prostředí lepší příběhy propojující aktéry, jejich jednání a jeho výsledky v čase a prostoru a na pozadí strukturálních sociálních a přírodních procesů; a vyprávět takové příběhy máme jako akademici i praktici v povaze. Toto učení je umožněno mechanismem „sledování budoucnosti“ (*forward tracking*) prostřednictvím v první výzkumné zprávě definovaných raných indikátorů. Tyto indikátory nám umožňují určit, zda se budoucnost v daném sektoru zpřítomňuje podle předpokládaného kauzálního mechanismu; a popřípadě hledat příčiny toho, proč se tak neděje. (Příčiny mohou spočívat v absenci pravděpodobné kombinace stavebních bloků ve výběru, nedostatkem času k realizaci předpokládaného scénáře, pomnutí či nedostatečnému zvýraznění účinku některých stavebních bloků, nebo zpřítomnění tzv. „divoké karty“.)*

Prezentace scénářů odpovídá metodologii jejich zpracování. Jednotlivé kapitoly jsou shodně strukturovány tak, že po krátkém úvodu reflektujícím, jak se budoucnost v daném sektoru bezpečnostního prostředí odvíjela v posledním roce a stanovujícím významné stavební bloky pro příští krátkodobou projekci následující *dvě rozvinuté, přiměřeně pravděpodobné verze budoucnosti*. Konceptem dvou alternativních pravděpodobných budoucností chceme ukázat, jak možné kombinace stavebních bloků našich scénářů s využitím odlišných kauzálních mechanismů mohou vést k různým dopadům na bezpečnostní situaci v daném sektoru. Při pohledu do zpětného zrcátka nám potom jejich dostatečná diferenciací umožní nejen vyhodnotit, kterému z nich se budoucnost více přiblížila, ale i v jakém okamžiku kauzálního sledu událostí se případně odchýlila a jaké jednotlivé části našich postulovaných mechanismů (v *obou* scénářích) se ukázaly jako zpřítomňovanou budoucností v dané časoprostorové situaci potvrzené. Dvojice rozvinutých scénářů je následována dvěma scénáři kratšími: *černým scénářem* s realistickou vizí negativního vývoje a scénářem obsahujícím buď pověstnou „*černou labuť*“, řetězec událostí s nikoliv nutně katastrofickým, ale významným systémovým účinkem (*low probability, high impact*), nebo rozvíjejícím k danému sektoru relevantní téma. Jejich smyslem je zejména podpořit myšlení o obtížně myslitelném a jeho důsledcích. Ke každé kapitole jsou závěrem připojena stručná *doporučení pro českou zahraniční politiku*.

Na tyto sektorové projekce navazují následně *metascénáře*, které na jejich základě nastiňují možnou strukturální transformaci globálního normativního řádu

a indikátory naznačující zpřítomňování budoucnosti směrem k několika vytyčeným variantám: pokračující hegemonii, adaptaci liberálního řádu, multipolarismu či zcela alternativnímu uspořádání.

Autorský tým publikace se sestává z výzkumných pracovníků ÚMV a jeho externích spolupracovníků. Členy týmu jsou, v abecedním pořadí, Vít Beneš, Mats Braun, Marek Čejka, Ondřej Ditrych, Tomáš Dopita, Jan Eichler, Rudolf Fürst, Vladimír Handl, Michal Kořan, Petr Kratochvíl, Vít Střítecký a Lukáš Tichý. Pro účely zpracování jednotlivých kapitol byly sestaveny pracovní skupiny, jako celek je ale studie dílem kolektivním.

Předmluvu napsal Ondřej Ditrych.

Transatlantický prostor

Loňská kapitola věnovaná transatlantickému prostoru byla uvozena poukazem na skutečnost, že Severoatlantická aliance se nachází ve stavu krize téměř od svého vzniku. Zatímco během studené války byla zdrojem pnutí mezi členskými státy nedůvěra plynoucí z obav z gravitace k sovětskému bloku, nastolení velmocenského kondominia nad Evropou nebo *naopak* stažení Spojených států ze západní části kontinentu, po jejím konci lze hovořit na pozadí hledání nového aliančního *raison d'être* o krizi existenční, vyřešené radikálně odlišným konceptem aliance jako aktéra usilujícího o stabilizaci a šíření liberálních norem mimo dosavadní alianční *radius (out of area)*. Současné pnutí v NATO je třeba zasadit do tohoto historického kontextu. Zároveň však nepodceňujeme riziko postupného vyhoření transatlantických bezpečnostních institucí a rozkotání transatlantického bezpečnostního společenství stojícího na sdílené víře v mírové řešení vzájemných konfliktů. Zatímco první z níže rozpracovaných scénářů zůstává věrný principu setrvačnosti, mechanismus nakročení k pesimistické verzi budoucnosti je podrobněji rozveden ve scénáři druhém.

Porovnáním našich loňských střednědobých projekcí s dosud zpřítomněnou budoucností zjišťujeme, že namísto v standardní projekci předpokládaného posunu k normalizaci vztahů s Ruskem, která měla být dle našich předpokladů tažena hlavně Německem, sledujeme spíše vývoj opačný k prosazení paradigmatu „nové studené války“. V obou hlavních scénářích tento vývoj podle našeho přesvědčení povede k dalšímu stvrzení postintervenční identity NATO a zdůraznění obrany území jako prvořadého cíle Aliance. S tím souvisí rozvoj obranných kapacit, byť v globálním srovnání nadále sledujeme relativní pokles. Zatímco první scénář ale pracuje s disciplinační funkcí tohoto studenoválečného diskurzu – o jehož nezamýšlených důsledcích se zmiňujeme v úvodu této studie –, byť předpokládá zároveň konečný zvrat směrem k normalizaci vztahů s Ruskem a popřípadě i nakročení k ustavení nového „koncertu velmocí“, druhý scénář přikládá větší význam antisystémovým proudům, živených mj. i ruskou subverzivní strategií politické války a centrifugálními politickými tendencemi. Důležitým, oproti loňsku výrazně posíleným hybatelem rozklížení v této projekci je i migrace spojená s absencí kolektivní akce členských států EU směřující k řešení tohoto v současnosti významně politizovaného problému, vnímaného navíc silně bezpečnostním prizmatem.

Předem danou skutečností obou našich krátkodobých projekcí jsou zejména uskutečněný přechod NATO do postintervenční fáze, který nicméně není spojen se skutečně razantním růstem aliančních obranných kapacit, a asertivní ruský revizionismus. Důležitou hybnou silou potom bude vývoj konfliktu na Ukrajině a míra posílení americké přítomnosti v případě eskalace jak na samotném ukrajinském území, tak ve střední a východní Evropě; ruská celková

zahraničněpolitická strategie; národní preference hlavně větších států transatlantického společenství, zejména USA a Německa; v menší míře potom vývoj v Levantě, míra jeho vnímání jako akutního bezpečnostního problému státy NATO (*oproti* bezpečnostnímu vývoji na východě) a koordinace jejich akce proti ISIL. Jako klíčové neznámé identifikujeme především výsledek snahy evropských politických institucí – členských států aparátu společné zahraniční a bezpečnostní politiky, vnitřní bezpečnosti a politiky sousedství – řešit problematiku migračních vln z jižního Středomoří (na kterém bude z nemalé části záviset jejich budoucí legitimita); vypořádání se s případným *grexitem* a jeho důsledky pro architekturu a budoucí legitimitu evropských institucí; a obecněji potom, zdali pokračující repolitizace spojená s mocenskou politikou donucování a disciplinace bude mít spíše stabilizační nebo destabilizační efekt.

Normalizace

Loňská projekce, ze které pramení tento scénář, *Doba postintervenční*, se soustředila na transformaci ukrajinského konfliktu doprovázenou širším strategickým odklonem transatlantického společenství od intervenční politiky. Při pohledu na situaci na Ukrajině lze říci, že došlo k výraznému poklesu intenzity válčení, nicméně v řešení samotného konfliktu žádný pokrok nenastal. Centrální kyjevská vláda nemá prostředky k prosazení funkčního řešení a spíše chaoticky navrhuje různé varianty federalizace, které separatistické regiony neakceptují. V zásadě tedy lze říct, že konflikt se posunul do předpokládané normativní polohy, ve které má ruská strana dostatečný prostor pro propagandistické působení a kyjevská vláda pouze velmi limitovanou možnost s východními regiony jednat.

Reálný odklon válkou zničených regionů bude v následujících měsících stvrzen formální dohodou o autonomizaci, která však reálně potvrdí ruskou kontrolu nad územím včetně schopnosti rychle vyprovokovat konflikt v případě potřeby destabilizace ukrajinské bezpečnosti a politiky. Tento proces bude navíc probíhat na pozadí výrazně menšího zájmu západních médií, které se budou více soustředit na hrozby ze strany islamistických radikálů podporujících svou činnost robustní propagandou.

V širším kontextu ukrajinského konfliktu se nenaplnila predikce loňského scénáře týkající se postupné eroze evropského konsenzu na ruských sankcích. I přes stále platnou premisu, že sankce nenaplnily svůj hlavní strategický cíl – proměnu ruské politiky – evropské vlády odolávají tlakům ekonomických subjektů. Tuto skutečnost je možné vysvětlit tak, že evropské firmy a investoři v kontextu všeobecného hospodářského oživení v globálním pohledu zvládli relativně bezbolestně odepsat plánované ruské zisky. Vzhledem k očekávaným turbulencím ruské ekonomiky

(a potenciálně i politiky) stimulovaným dopady sankcí se navíc Rusko nezdá být vhodným místem pro budoucí investice.

Zcela potvrzena byla naopak teze o postintervenční fázi transatlantického společenství. V boji s islamistickými radikály na Blízkém a Středním východě či v Afghánistánu NATO i EU spoléhají především na regionální spojence a v limitované míře na nasazování moderních technologií (zejména bezpilotních prostředků). Samotná EU odmítla intervenci proti organizátorům nelegální migrace v severní Africe. Tento trend bude v následujícím roce pokračovat. Prostředky získané z mírného navyšování obranných rozpočtů v posledních letech jsou a budou investovány spíše do obranné infrastruktury (jakkoli nelze jasně odlišovat vojenské obranné a intervenční prostředky). Prokazatelnější je tento trend na strategické úrovni, kde bude docházet k setrvalému upevňování diskurzu o NATO jako především o obranné a odstrašující alianci. Zároveň tento scénář předpokládá pokračující trend cvičení na východní a potenciálně i jižní hranici Aliance.

Jakkoli byla v posledních měsících EU z ekonomického a politického pohledu relativně dramaticky zkoušena, bezpečnostní výzvy a nestabilita v okolí evropské části transatlantického společenství se zdají mít efekt v podobě posílení koheze v duchu výše zmiňovaného obranného diskurzu. Řecká ekonomická a politická krize naznačila možný nástup mocnostmi definovaných a garantovaných řešení. Byť tento přístup může být z politického pohledu problematický a citlivý, z bezpečnostního pohledu je do značné míry přirozený. Proti tendenci ustavit bezpečnostní velmocenský koncert v krátkodobém horizontu stojí ale minimálně dva momenty. Prvním je ekonomicky a potenciálně i politicky málo konsolidované Rusko, které je paradoxně největším proponentem této tendence. Rusko minimálně v posledních letech funguje jako revizionistický aktér ve vztahu ke stávajícímu euroatlantickému *statu quo*, nicméně uvažovaný „koncert velmocí“ by vyžadoval schopnost formulace konstruktivní vize širšího regionu, což bude pro Rusko ve stávajících politicko-ekonomických podmínkách velmi obtížné. Druhý moment představuje charakter hrozeb, kterým euroatlantické společenství bude v následujících měsících (a letech) čelit. Společným rysem těchto výzev se zdá být potupné pronikání hrozeb z nestabilních oblastí Blízkého východu či severní Afriky. Spíše než k pologlobální koordinované akci ve smyslu široké mezinárodní operace bojující s islamisty nejspíš ale dojde k postupnému formulování komplexního přístupu zahrnujícího vojenské i nevojenské prostředky.

V následujícím roce tedy budou tendence k velmocenskému koncertu velmi slabé, nicméně v závěru roku dojde k počátku normalizace vztahů s Ruskem. Tento proces bude podporován jednak zdánlivým klidem na Ukrajině a také ukončením či minimálně zmírněním sankcí proti Rusku. Ve Spojených státech se končící prezident Obama již nepustí do zásadnějšího zahraničněpolitického projektu. Jediná reverzní dynamika vůči plíživé normalizaci vztahů s Ruskem může vzejít z Ruska samotného.

Prohloubená krize

Tento druhý realistický scénář je koncipován jako další krok na cestě po trajektorii vedoucí v krajním případě až k rozkladu transatlantického bezpečnostního společenství na základě mechanismu šířeji rozpracovanému v loňské kapitole. Vychází z předpokladu, že dnes v USA i řadě evropských členství států NATO jasně převažuje názor, že ruský postup na Ukrajině představuje expanzi směrem na Západ (novodobý „sběr ruských zemí“), kterému je třeba se odhodlaně postavit. Ruská zahraničněpolitická strategie zůstává v tomto krátkodobém výhledu revanšistická, improvizovaná, a proto těžko vypočitatelná, ale zároveň elementárně racionálně omezená ve smyslu limitu eskalace konfliktu se Západem. Zůstane tak jistě vzdálena verzi Ruska jako „minimální mocnosti“, vnitřně se konsolidujícího a usilujícího o vnější vliv ekonomickými, kulturními a institucionálními prostředky stávajícího řádu, ale i expanzivním projektům „velkoruské koncepce“ nebo „obnoveného SSSR“. Byť dle pozorovatelů, jako je Ivan Krastev, je kremelský *establishment* survivalistický a žije permanentní krizí, předpokládáme i v tomto scénáři trvání pouze normativního konfliktu se Západem, byť tento konflikt nabývá vyšší intenzity.

Rusko se zdrží intervence po krymském způsobu v Pobaltí – krymský scénář je zde beztak vzhledem k odlišným podmínkám neopakovatelný, ať už je lokální deterence NATO dostatečná či nikoliv. S velkou pravděpodobností nicméně dojde k nové eskalaci na Ukrajině na pozadí krachu minského procesu. To bude znamenat nejen prodloužení sankcí, ale i další militarizaci střední a východní Evropy. Vedle aktivizace reformované NRF půjde o intenzifikovanou vojenskou pomoc ukrajinské vládě (včetně dalších instruktorů a poradců), ale také o možné plánování amerických základů vzdušných sil v Polsku a Pobaltí, námořní základny v Černém moři a v krajním případě i rozmístění taktických jaderných zbraní v nových členských státech NATO (v případě výrazného průniku ruských sil hlouběji na ukrajinské území doprovázeného silnější jadernou signalizací). Tento *forward deployment* by byl NATO vnímán jako nástroj stabilizace a eskalační dominance; ze strany Kremlu by na něj nicméně bylo pohlíženo jako na přímé vojenské ohrožení ruského území posunutím alianční linie o 1000 km na východ, což by nepochybně vyostřilo (dosud stále) normativní konflikt. Zároveň v tomto případě vzroste pravděpodobnost nezamýšlené eskalace v konflikt vojenský. Posun k „horké válce“ by znamenal naprostou změnu paradigmatu, a proto jej zde chápeme jako dále nerozvíjenou divokou kartu.

Evropské bezpečnostní společenství bude vystaveno zvýšenému tlaku v důsledku intenzivnější ruské informační kampaně rozdmýchávající antisystémové sentimenty uvnitř tohoto společenství, ale i jiných hybatelů fragmentace, zejména dnes mimořádně silně problematizované migrace vytvářející tlak zdola na politické instituce a napětí související s pokračující neschopností kolektivní akce evropských

členských států. Výsledkem budou institucionální spory na evropské úrovni dále prohlubující krizi politické legitimacy a parochializace na úrovni národní. Dalším fragmentačním hybatelem bude trvající krize eurozóny a *gexit*. V důsledku prosazování silového řešení („diktátu“) klesá německý politický kapitál a zadržává se francouzsko-německý motor integrace. Následné sblížení Řecka s Ruskem zvýší napětí uvnitř NATO. Disciplinační diskurz „nové studené války“ bude v důsledku všech těchto tlaků s výjimkou *gexitu* dílem upozaděno, dílem bude namísto disciplinace jeho funkcí *disonance*.

Tento vývoj prohloubí trvající neschopnost realizovat společná transatlantická řešení. Selže proces dojednávání TTIP – smlouva bude přes dosavadní problémy dojednána, nebude ale schválena buď Kongresem, nebo Evropským parlamentem – coby ekonomický a zároveň normativní transatlantický projekt *par excellence*, po kterém zbude na obou stranách Atlantiku ztatečná pachůť a dojde k určitému *driftu*. Tento *drift* může být popřípadě ještě umocněn v případě neschválení americkou legislativou íránského JCPOA, v důsledku čehož dojde ke krachu společného restriktivního postupu vůči Teheránu a uvolnění unijního sankčního mechanismu umožňující realizovat nové ekonomické příležitosti. Jestřábí rétorika republikánských kandidátů během prezidentské kampaně potom na starém kontinentě jen prohloubí dojem z rostoucího odcizení. Dalším faktorem *driftu* potom bude případný *brexit* vedoucí k oslabení americké linky v EU.

Ponorkový incident

Za příklad realistického „černého scénáře“ uvádíme letos ponorkový incident v Baltském moři. Jeho předpokladem je oboustranná kontrola eskalace, která zabrání katastrofičtějšímu vyústění.

V rozporu s oficiálními proklamacemi ruských politických a vojenských kruhů o neexistenci námořních operací v mezinárodních vodách Baltského moře znovu zesílí ruská ponorková aktivita v této oblasti. Jasnější důkazy o námořních aktivitách Ruska povedou baltské země ke spuštění sdílené monitorovací operace zaměřené na vyhledávání ruských ponorek. Ruská propaganda monitorovací operaci vyhodnotí jako ukázkou dalšího zhoršování bezpečnostní situace v oblasti s cílem působit především na švédskou a finskou společnost ve smyslu potlačování jejich proatlantických tendencí. Zvýšená námořní aktivita Ruska a spojeneckých pobaltských států a návazná propaganda vyvolá několik politických krizí, kterým se dostane značného mediálního pokrytí. Vrcholem všeobecně napjaté situace bude incident, při kterém švédské námořnictvo odhalí u Ålandských ostrovů ozbrojenou ruskou ponorku a pod hrozbou útoku ji donutí k vynoření na hladinu. Rusko okamžitě mobilizuje svou baltskou flotilu a znovu uvede do pohotovosti rakety krátkého doletu, jež namíří na cíle ve Finsku, Polsku a pobaltských republikách.

Ruská ponorka zůstane vynořena, nicméně posádka nebude zajata a zůstane na palubě. Ruská propaganda vysvětlí ponorkovou operaci snahou monitorovat nepřátelské akce spojeneckého námořnictva. Velmi napjatá situace potrvá dva dny, během nichž dojde k jednání mezi vedením NATO (včetně zástupců Finska a Švédska) a ruským prezidentem Putinem. Ruská ponorka se nakonec pod dohledem spojeneckého námořnictva vrátí na ruskou námořní základnu. Rusové v návaznosti na krizi navrhnou jednání o neutralitě a společné správě Baltského moře, což odmítnou členské země NATO i EU. Ruská propaganda to značí za důkaz nepřátelských úmyslů Západu.

Na Levantu!

Název tohoto tematického scénáře je nadsazený v tom smyslu, že pozemní operace NATO nebo jeho členských států za účelem potlačení ISIL je v krátkodobém výhledu vysoce nepravděpodobná. Přesto sledujeme v tomto realistickém scénáři zvýšenou snahu Spojených států a západních spojenců sdružených v koalici proti ISIL dosáhnout hmatatelných výsledků. Navzdory optimistické rétorice Obamovy administrativy se americké zpravodajské služby shodují, že pozice ISIL se po roce bombardování, kdy drtivou část koaličních akcí – přes 5000 vzdušných misí – provedlo americké letectvo, zásadněji nezhoršila. Takový výsledek při nasazení americké síly je v poslední době ojedinělý – úvodní fáze amerických operací končí splněním vojenských cílů v řádu týdnů či měsíců –, zároveň roste poptávka po razantnějším postupu proti ISIL, který je vnímán jako jedna z hlavních bezpečnostních hrozeb i v důsledku rostoucího počtu provedených i plánovaných asymetrických útoků v Evropě, ke kterým se hlásí jeho sympatizanti, a který se zároveň drží na svých pozicích v Levantě a nadále kontroluje Mosul, Falúdžu nebo Ramadí.

Západní členové koalice budou svou činnost intenzifikovat zejména skrze posílení letecké operace (nyní využívající k útočným akcím letounů F-16 a bezpilotních Predators základnu v tureckém Incirliku, odkud dříve vzlétaly jen na průzkumné mise), dodávky zbraní a munice aktérům bojujícím proti ISIL včetně kurdských milicí, další výcvik těchto aktérů i iráckých ozbrojených sil a popřípadě i začlenění jednotek – především amerických, které již nyní v Iráku čítají na více než 3500 vojáků – do jednotek těchto sil nasazovaných do akcí. NATO se přímo angažovat nebude a soustředí se pouze na pomoc s rozvojem kapacit v Jordánsku a Iráku. (USA a Německo navíc před nedávnem stáhly z Turecka své baterie Patriot umístěné zde jako součást NATINADS.)

Západní země tak budou pozvolna zatahovány hlouběji do spletilého a mnohostranného regionálního konfliktu. Pokud se významněji nezmění situace *on the ground* a ISIL nebude vytlačen ze svých současných pozic, což považujeme za

v krátkodobém horizontu za spíše nepravděpodobné, budou čelit kritice za selhání své politiky proti jasně definované hrozbě, přičemž budou zároveň nadále, byť inkrementálně a bez úspěchu, své angažmá posilovat. (K plnohodnotné intervenci v krátkodobém horizontu nedojde, protože by předpokládala odklon od silně zakořeněného postintervenčního paradigmatu a nepravděpodobné rozhodnutí Obamovy administrativy rozpoutat v průběhu prezidentské kampaně a na sklonku svého mandátu další válku v Iráku.) Tato atmosféra kolektivního selhání se negativně odrazí na kohezi transatlantického společenství.

Západní angažmá hrozí navíc posílit pnutí mezi Tureckem a zbytkem NATO. Prioritou turecké politiky je sesazení Asadova režimu a v současnosti, za stavu ukončeného příměří, eliminace kurdských separatistů spojených zejména s PKK a YPG. Tím se ale odlišuje od zbytku koalice včetně členských států NATO, pro které je prioritou porážka ISIL, k němuž mělo Turecko v minulosti coby protiváze kurdských skupin a akceschopnému oponentovi Damašku přinejmenším ambivalentní vztah. Po měsících jednání se sice zapojilo do bombardovací operace proti ISIL, podstatně významnějším cílem jeho vojenských akcí jsou ale kurdské skupiny. Turecké komplexní zájmy a jejich prosazování v oblasti, pro které získalo v červenci 2014 zdrženlivé posvěcení od Severoatlantické rady svolané s odkazem na čl. 4 Washingtonské smlouvy, sice v současnosti ještě přímo se zbytkem NATO nekolidují – jehož evropští členové závisejí na spolupráci s Tureckem mezi jinými při vnitrobezpečnostních opatřeních proti navracejícím se radikálům –, vzhledem k rostoucí intenzitě působnosti západních členů koalice proti ISIL a mnohohrstevnatosti konfliktu nelze ale takovou kolizi do budoucna vyloučit.

Doporučení pro Českou republiku

ČR by měla podporovat posilování kolektivních kapacit NATO včetně podílu v NRF s tím, že by měla poukazovat na potřebu rozvíjet je takovým způsobem, aby co nejlépe odpovídaly potřebě odpovídat na komplexní a hybridní rizika, kterým Aliance v současnosti čelí. Jinými slovy, strategie „hybridní“ prevence a mitigace těchto rizik by měla zahrnovat jak vojenské, tak politické, ekonomické a sociální komponenty. Měla by ujasnit své bezpečnostní priority a žebříček hrozeb dle jejich významu a bezprostřednosti. Česká politika by měla rovněž vnímat širší souvislosti nutnosti řešení současné migrační krize, zejména ve vztahu k budoucnosti evropského a transatlantického společenství. Měla by přispívat ke kohezi a akceschopnosti NATO i podporovat další evropskou integraci včetně rozvoje kapacit vnitřních politik, společné zahraniční a bezpečnostní politiky a evropské politiky sousedství. Normalizace vztahů s Ruskem je obecně v českém zájmu, nikoliv však za podmínek, kdy se mění základní normy evropské bezpečnostní architektury

nebo kdy se ustavují nové bezpečnostní instituce („koncert“), ve kterých nemůže být ČR dostatečně zastoupena.

Kapitolu zpracovali Ondřej Ditrych, Vít Střítecký a Jan Eichler.

Evropská unie

V loňské zprávě jsme psali o tom, že ekonomická krize vede ke konfliktu mezi elitami a částí obyvatel s důsledkem v podobě rostoucího skepticismu vůči EU. Toto napětí se již posunulo dál a projevuje se nyní horizontálně mezi členskými státy, ale také vertikálně mezi unijními institucemi a členskými státy. Přitom ovlivňuje bezpečnostní situaci Evropské unie, protože může vést a) k paralyzaci unijních schopností jednat a b) zhoršování bilaterálních vztahů mezi jednotlivými členskými státy a oživení nacionalistického proudu v Evropě. Konečně c) některé státy mohou v důsledku zhoršování vztahů v Evropě a kolapsu vzájemné důvěry hledat silnější spojení se státy mimo EU.

Vnitřní napětí EU je zvláště problematické, protože ohrožuje nejenom další pokračování integrace v její současné podobě (o dalším prohlubování nemluvě), ale i schopnost EU předcházet a vyrovnávat se s nestabilitou v neunijní Evropě (zejména na západním Balkánu a ve východní Evropě) a v bezprostředním evropském sousedství (severní Afrika a Blízký východ).

Vnější nestabilita se projevuje zejména ve východní Evropě, oblasti Středozemního moře a dále na Blízkém východě. Potenciálním zdrojem nestability zůstává i Balkán, kde se stále nepodařilo zcela utlumit mezietnické napětí. Ve východní Evropě Rusko prosazuje své geopolitické zájmy vojenskou silou a na úkor suverenity a teritoriální integrity svých sousedů. Rusko po pádu Janukovičovy vlády v Kyjevě stále intenzivněji vnímá EU a její aktivity geopolitickou optikou jako nepřátelské. V oblasti ekonomické Rusko buduje Eurasijskou ekonomickou unii jako alternativu a protiváhu ekonomické integrace EU. Bezpečnostní politika Ruska však vede spíše k destabilizaci a „balkanizaci“ východní Evropy, která ohrožuje evropskou, ale paradoxně i eurasijskou integraci zemí regionu.

Současně v EU panují obavy, že se Rusko bude ovlivňovat a destabilizovat EU přes politické spojence v unijních zemích či v zemích evropského sousedství. Spolu s ruskými aktivitami na východě Ukrajiny a s přisvojením Krymu tyto obavy dostaly další konkrétní rysy i v souvislosti s dubnovou návštěvou řeckého premiéra Tsiprase v Moskvě. Rusko také odmítá proevropské směřování balkánských zemí, což dalo najevo mj. v listopadu 2014, kdy se na půdě RB OSN zdrželo hlasování o prodloužení mise EUFOR v Bosně s vysvětlením, že navrhovaný mandát Bosnu směřuje k členství v EU a NATO (mise však prodloužena na další rok byla). Země západního Balkánu se nově staly předmětem geopolitické hry mezi EU a Ruskem. Země s vazbami na Rusko se snaží o balancovaný postoj – na jednu stranu se Srbsko, Makedonie ani Bosna a Hercegovina doposud nepřidaly k evropským sankcím vůči Rusku (a neplatí tak pro ně ani ruské sankce vůči EU), na druhou stranu i země jako Srbsko dávají najevo svůj strategický zájem na vstupu do EU. Faktor Ruska je také hybatelem

ve snaze vybudovat evropskou energetickou unii. I v této oblasti je ovšem přístup členských států rozdělený.

Klíčové neznámé faktory pro další vývoj Evropské unie jako taková jsou zejména tzv. „grexit“ a „brexit“, tedy potenciální vystoupení Řecka z eurozóny a Velká Británie z EU. Osud Řecka může být o něco jasnější v nejbližší době; osud Velké Británie bude souviset s výsledkem tamního referenda v roce 2016 nebo 2017.

Nic se neděje

Podle tohoto scénáře bude EU nadále čelit vnitřním problémům, na které nebude možné najít jednoduché řešení. Referendum ve Velké Británii o setrvání v EU nedá jednoznačnou odpověď na otázku, jak vyřešit vztah k Bruselu. Lze si např. představit těsné vítězství pro zachování členství VB v EU, které ovšem neutiší odpůrce členství v UKIP a mezi členy Konzervativní strany. Podobně nejednoznačným výsledkem by bylo být vítězství odpůrců členství, ale vítězství zastánců členství ve Skotsku. Skotové by pak v případě odchodu V. Británie z EU mohli požadovat opakování referenda o nezávislosti Skotska. Lze proto předpokládat, že při těsném vítězství odpůrců členství bude britská vláda zkoušet výsledek zpochybnit, oddálit vystoupení nebo dokonce opakovat referendum tak, aby vnitřní koherence Británie zůstala zachována.

Podle tohoto scénáře bude bez jednoznačného řešení přetrvávat i otázka řeckého dluhu, podobně jako dosud. Kontrola pohybu kapitálu mezi Řeckem a ostatními členy eurozóny bude pokračovat delší dobu; nepodaří se ani restrukturalizovat řecké banky. (Samotné kapitálové kontroly vlastně znamenají, že Řecko není plnohodnotným členem měnové unie.) Otázka řeckého dluhu nebude definitivně vyřešena. Věřitelské země nebudou spokojeny s požadovanými reformami a jejich implementací a budou i nadále na Řecko tlačit hrozbou nuceného odchodu z eurozóny. Zároveň Řecko bude i nadále kritizovat hospodářskou politiku úspor a požadovat restrukturalizaci dluhu pod hrozbou bankrotu. Požadavky ani jedné ze stran nebudou úplně naplněny, nedůvěra bude přetrvávat, ale zároveň žádná neopustí jednání, aby nebyla obviňována z jejich kolapsu. Prodlužování sporu a obecná nálada nedůvěry povede k tomu, že v Německu opadne zájem o integrační projekt jako takový s hmatatelnými dopady na bezpečnostní situaci EU a na roli EU jako regionálního a globálního aktéra.

Ve vztahu k sousedním státům EU pokračuje v zásadě se stejnou politikou jako dosud. EU bude sice hájit myšlenku jejich teritoriální integrity a kritizovat Rusko za agresi vůči jeho sousedům, z vnitroeurospkých i zahraničněpolitických důvodů však nebude schopna nabídnout těmto státům jasnou perspektivu členství. Zpomalení tempa reform v těchto zemích, částečně přizívaná absencí perspektivy členství

v EU, povede k reaktualizaci „Ukraine fatigue“, která charakterizovala vztahy mezi EU a Ukrajinou před pádem Janukoviče. Skutečnost, že EU nedokáže nabídnout zemím Východního partnerství perspektivu členství, bude pro Ukrajinu, Gruzii a Moldavsko znamenat velké zklamání. Vztahy mezi EU a zeměmi Východního partnerství (zejména s Ukrajinou) bychom mohli přirovnat ke vztahům mezi Tureckem a EU. Chybějící perspektiva členství v EU povede k oslabování politické vůle k provádění reforem, což povede ke skepsi na straně EU a prohlubování výše zmíněné „Ukraine fatigue“.

Součástí tohoto scénáře je také ústup ve vztahu k Rusku. Přijetí sankcí vůči Rusku bylo pragmatickou minimalistickou reakcí. EU byla nucena reagovat a sankce byly jediný dostupný nástroj; proto jej EU použila. Pokud se situace na Ukrajině jen trochu uklidní, EU podle tohoto scénáře na celou událost ráda zapomene a sankce zruší. Mírové dohody z Minsku přitom nebudou naplněny ve svých politických cílech (autonomie a obnovení ukrajinské suverenity) a průběžně bude docházet k drobným přestřelkám na linii kontaktu. Nicméně absence větší ofenzivy ze strany Ruska a jím podporovaných separatistů umožní těm státům, které se k Rusku staví vstřícněji, zablokovat prodloužení sankcí vůči Rusku. Kritická bude v tomto ohledu intenzita zmíněné „Ukraine fatigue“. Pokud se Ukrajina vrátí ke „starým pořádkům“ (korupce, nefunkční státní aparát), nebo pokud by sama Ukrajina zahájila ofenzivní vojenské operace, přispěje to k tlaku na zrušení sankcí.

Ve vztahu k západnímu Balkánu bude EU nadále formálně otevřená integraci jednotlivých zemí, nedokáže však přispět k transformaci místních konfliktů o legitimitu, ani zásadně řešit nesoulad v přístupu jednotlivých členských zemí. Bosna a Hercegovina se tak bude i nadále potýkat se sporem o legitimitu vnitřního uspořádání, Srbsko a Kosovo se budou nadále držet v šachu a do jejich sporu bude čím dál více zapojena i Albánie. Evropská integrace Makedonie bude nadále blokována Řeckem. Jediná země západního Balkánu, která se bude viditelně přibližovat EU, bude Černá Hora. Ve výsledku dojde k dalšímu zpomalení integračního procesu, čehož budou využívat vnější aktéři (Rusko) k posilování svého vlivu v této oblasti.

Evropská federace jako normativní mocnost

Druhý scénář předpokládá, že Velká Británie i Řecko překonají svoji krizi ve vztahu k EU. Oba státy zůstanou členy EU a Řecko bude členem federalizující se eurozóny. Referendum o setrvání Velké Británie v EU skončí rozhodnutím o setrvání. Nedojde k výraznější změně ve vztahu Velké Británie k EU, vztah mezi EU a eurozónou se ale promění. V případě Řecka bude nalezeno kompromisní řešení mezi Řeckem usilujícím o restrukturalizaci dluhu a zbytkem eurozóny (resp. Německem) požadujícím dodržování rozpočtových pravidel a zavádění reforem. Druhý scénář by

se mohl uskutečnit i v případě odchodu Řecka z měnové unie, pokud by zavedení drachmy bylo dobrovolné a pokud by nedošlo ke zpochybnění dalšího členství Řecka v EU. Odchod Řecka by nevedl ke zvýšenému napětí v EU a k pokračujícím sporům v rámci EU.

Pro Řecko i eurozónu se podaří nalézt takové řešení, které umožní obnovení ekonomického růstu, což přispěje k obnovení důvěry v integrační proces a pokračování federalizace eurozóny. Koordinace národních rozpočtů členských států, která se ukázala jako problematická (demokratický deficit, zřizování fiskálních protektorátů), bude nahrazena nadnárodní fiskální politikou (společným rozpočtem eurozóny), který bude v měnové unii plnit stabilizační makroekonomickou funkci. Eurozóna jako „avantgarda“ celé EU bude postupovat v prohlubování integrace, což bude zahrnovat i vlastní federální rozpočet.

Se zbytkem EU, jehož bude součástí i Velká Británie, se podaří najít modus vivendi. V souladu s požadavky V. Británie dojde k omezení unijního rozpočtu (ve prospěch eurozónového) a omezení společného acquis (např. v sociální oblasti). Tento scénář ovšem předpokládá, že renegociace podmínek členství VB v EU neohrozí integritu vnitřního trhu, nap. omezením volného pohybu osob. Zároveň bude pokračovat a možná i prohlubovat celounijní Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SBZP), na které má Velká Británie poměrně velký zájem a která je výhodná i pro ostatní státy EU. Bez britských diplomatických a vojenských kapacit by totiž SBZP/SBOP definitivně ztratily relevanci. Oba procesy, tedy prohloubení integrace eurozóny v reakci na řeckou krizi a rozvolnění vztahu mezi eurozónou a zbytkem EU v důsledku renegociace podmínek členství VB v EU, proto nepovedou k rozkolu v bezpečnostní oblasti.

Trvalé řešení vnitřní krize (Velká Británie i Řecko), obnovení ekonomického růstu povede v tomto scénáři k obnovení důvěry v EU, a zejména Německo a Británie potom prosazují další rozšiřování EU do východní Evropy. Zároveň řešení řecké krize uvolňuje kapacitu EU (a Německa) pro aktivnější vystupování v zahraničí.

Evropská unie má potenciál i vůli reagovat na rostoucí očekávání ze strany Ukrajiny a dalších zemí více či méně ohrožovaných Ruskem. Postupně je ochotna investovat ekonomický, ale i politický a bezpečnostní kapitál, aby poskytla citelnou pomoc zastáncům transformujících se sousedů v jejím okolí. Ukrajině se s pomocí EU daří překonávat problémy s korupcí a budovat demokratický právní stát a ukrajinské HDP per capita se postupně vyrovnává s Ruskem. Ekonomický růst a větší nezávislost na Rusku poskytnou Ukrajině lepší vyjednávací pozici s jeho východním sousedem. Budoucí vstup Ukrajiny do EU proto nebude Ruskem vnímán jako ohrožení, ale spíše jako příležitost k obnovení „strategického partnerství“ s Ruskem a ke sjednání dohody o volném obchodu mezi EU a Eurasijskou unií. Podle tohoto optimistického scénáře bude vztah Ruska k EU podobný, jako byl vztah Velké Británie k EHS v 50. a 60. letech. Rusko se po flirtování s eurasiánismem vrátí ke své

identitě evropské mocnosti, z důvodu významu „národní suverenity“ však do EU nikdy nevstoupí. K EU bude zachovávat odtažitý, nikoliv nepřátelský postoj. Podobně jako V. Británie po druhé světové válce (ESVO), i Rusko se pokouší o alternativní integrační projekt (Eurasijská unie), avšak s podobným, tedy neslavným, výsledkem.

Ve vztahu k západnímu Balkánu se potvrzuje schopnost EU transformovat nestabilitu vyplývající z konfliktní minulosti do spolupráce směřující ke společné budoucnosti. EU využije svůj potenciál a založí vhodné materiální i politické podmínky pro vytvoření funkčního koordinačního mechanismu pro vztahy Bosny a Hercegoviny s EU, dokáže motivovat aktéry v Srbsku a Kosovu k implementaci dohody o normalizaci vztahů z dubna 2013, a také dokáže odblokovat evropskou integraci Makedonie odložením řešení sporu o jméno na později, či dokonce přenesením mediace sporu z OSN na půdu EU. EU také přispěje k zintenzivnění regionální spolupráce v této oblasti, a to jak na úrovni politiky bezpečnostní, tak i na úrovni společných infrastrukturních projektů a přeshraniční spolupráce.

Německá EU mezi Velkou Británií a Ruskem

Tento „černý“ scénář předpokládá kolaps vyjednávání mezi Řeckem a zbytkem eurozóny v čele s Německem. Severními křídly eurozóny se podaří realizovat jeho plán na vyloučení Řecka, který však nebude dobrovolný a přátelský. Po dalších volbách v Řecku výrazně posiluje krajní pravice (Zlatý úsvit) a Levicová platforma (odštěpenecká frakce Syrize), které obě mají v programu zavedení drachmy. Řecko přijímá drachmu z donucení a v atmosféře zhoršujících se vztahů mezi Řeckem a zbytkem EU. Z chaosu, který následuje (devalvace, inflace a další problémy), je viněna eurozóna v čele s Německem. Řecko denominuje veškeré své dluhy vůči státům eurozóny na novou (rychle devalvující) drachmu. Výsledný efekt je stejný, jako kdyby Řecko provedlo jednostranné snížení hodnoty dluhu, denominace dluhů v nové drachmě proto vyvolá kritiku ze strany států severního křídla eurozóny. Řecko dokonce uzákoní, že privátní subjekty mohou své dosavadní eurové úvěry splácet v nové drachmě (v kurzu 1 : 1, tedy před devalvací), což povede k dalšímu zhoršení politických, ale i obchodních vztahů mezi Řeckem a zbytkem eurozóny.

Této situace využívá Rusko, které intervenuje ve prospěch nové drachmy, nabídne Řecku půjčku a v situaci zhoršujících se obchodních vztahů mezi Řeckem a zbytkem EU nabídne Řecku i členství v jeho Eurasijské obchodní unii. Možný příklon k Rusku v případě kolapsu jednání s eurozónou naznačily cesty řeckého premiéra a zástupců krajně levicového křídla (tj. zastánců drachmy) do Ruska. Přibližování Řecka k Rusku dál posílí nedůvěru mezi severní a postkomunistickou částí Evropy.

Nedobrovolný odchod Řecka z eurozóny navíc posílí euroskeptické nálady ve Velké Británii a naruší vztahy mezi Německem a Francií. Velká Británie reaguje na německý nátlak vůči Řecku (a narušování suverenity řeckého parlamentu) a kolaps jednání citlivě a odchod Řecka z eurozóny budou britští euroskeptici vnímat jako důkaz nefunkčnosti ekonomického a institucionálního uspořádání EU. V emotivní atmosféře se bude v Británii jen obtížně vyjednávat s ostatními členskými státy o podmínkách svého členství. Nebude možné dohodnout životaschopný kompromis a bez konkrétního výsledku své snahy nedokáže ministerský předseda David Cameron povzbudit voliče v referendu, aby se vyjádřili pro setrvání v EU a a po jasném výsledku ve prospěch odchodu Velká Británie z EU odchází.

Francouzsko-německý tandem, stále více dominovaný Německem, se definitivně rozpadá. Ve Francii posiluje „Ms. Frexit“ Le Penová. Vítězství Národní fronty v prezidentských nebo alespoň v parlamentních volbách otevře i v samotné Francii otázku jejího členství v eurozóně. Případný odchod Francie by postavil před těžkou volbu Itálii, kde již teď mají euroskeptici poměrně silnou podporu, ale i tradičně proevropské Španělsko. V případě odchodu Francie z eurozóny nedojde ke vzniku „jižního eura“, ale nelze vyloučit měnovou spolupráci v podobě jakéhosi jižního ERM (měny navázané nikoliv na euro, ale spíše na společný koš) či společných „jižních“ dluhopisů. Těmi by jižní křídlo snižovalo náklady na financování svých dluhů, aniž by bylo svazováno restriktivní rozpočtovou disciplínou křídla severního. Kolaps francouzsko-německé osy, vyvolaný nuceným grexitem, vede v zahraničněpolitické oblasti k pokusu o obnovení politiky „všech azimutů“, v rámci které by Francie cítila potřebu korigovat (nerovné) francouzsko-německé partnerství svojí vazbou na Rusko.

Ve vztahu k Rusku zaujímají členské státy značně rozdílná stanoviska. Velká Británie zachovává kritickou pozici, v důsledku zamítavého referenda a odchodu z EU však ve vztahu ke kontinentální Evropě převládá izolacionistická politika a britská pozornost se přesunuje na USA a Commonwealth. Řecko se přiklání k Rusku i v oblasti zahraničněpolitické a bezpečnostní. Francie, ve které posiluje krajní pravice, nakonec implicitně či dokonce explicitně uzná ruskou anexi Krymu jako přirozený proces znovusjednocení ruského národa. (Mnohé v tomto směru naznačila nedávná cesta francouzských poslanců na Krym.) V okamžiku, kdy kolabuje unijní konsenzus, se Německo ve vztahu k Rusku vrací k velmocenské politice, založené na vyznačení hranic sfér vlivu. Na základě jednání mezi Německem a Ruskem dojde k implicitnímu či dokonce explicitnímu rozdělení sfér vlivu, kdy Pobaltí (členové NATO a Německem dominované eurozóny) se ocitá ve sféře vlivu Německa a Ukrajina (se silnými ekonomickými vazbami na Rusko a oficiálním neutrálním statutem) zůstává ve sféře vlivu Ruska. EU jako celek není schopná najít konsenzus potřebný pro obnovení sankcí vůči Rusku.

Na západním Balkánu dojde k diskreditaci evropské politiky i evropské integrace. Přímá ekonomická podpora od Ruska se bude aktérům i voličům v některých zemích, zejména v Srbsku, Makedonii a Republice Srbské v Bosně a Hercegovině, jevit jako vítaná alternativa vůči politicky citlivým a kontroverzním rozhodnutím, které po nich vyžaduje EU. Svůj zvyšující se vliv v těchto třech zemích bude Rusko využívat k pokusům o politickou destabilizaci EU jako takové, doprovázeným zvyšováním evropské závislosti na ruských energiích.

De-europeizace západního Balkánu

Tento tematický scénář pracuje s předpokladem, že dojde k uskutečnění grexitu a brexitu a že potrvá nestabilní bezpečnostní situace v oblastech na východ, jihovýchod i na jih od hranic EU. Tyto faktory vlivy povedou k oslabování aktivit a vlivu EU na západním Balkánu.

Evropská unie nebude schopná a ochotná do oblasti nadále vysílat bezpečnostní mise, tedy EUFOR v Bosně a Hercegovině a EULEX v Kosovu. Pasivita EU také povede ke ztrátě iniciativy při vedení vyjednávání o normalizaci vztahů mezi Srbskem a Kosovem i při stimulaci diskuse o udržitelných principech státnosti Bosny a Hercegoviny. Prostor západního Balkánu bude v očích aktérů EU čím dál více považován za nebezpečný zdroj nelegální migrace, terorismu a fiskální neodpovědnosti, který je proto třeba držet mimo členství v evropských institucích. Výstavba „drátěné opony“, kterou na hranicích EU začali kvůli běžencům stavět Maďarsko a Bulharsko, se bude rozšiřovat i do Chorvatska a Rumunska. Dojde k dalšímu viditelnému oslabování agendy rozšiřování a ve spojitosti s celkovým ústupem regionální spolupráce se budou objevovat problémy při využívání evropských prostředků určených na infrastrukturní projekty.

V Bosně a Hercegovině dojde k dalšímu posílení separatismu Republiky srbské, což povede ke zhoršení bezpečnostní situace a *de facto* samostatné zahraniční politice této entity, zaměřené na spolupráci s Ruskem. V Srbsku dojde k vyčerpání dosavadního proevropského směru místní politiky s negativními dopady na vztahy se sousedními zeměmi. Makedonie se bude přibližovat k rozpadu na makedonskou a albánskou část. Albánie bude čím dál více reagovat na podněty od albánských menšin v okolních státech, což povede ke zhoršování vztahů se sousedními zeměmi.

Prostor postupně uvolňovaný EU bude rychle vyplňován aktivitami jiných aktérů. Rusko bude zemím v regionu poskytovat přístup na svůj trh a výhodné finanční půjčky, které budou podmíněné spoluprací na výstavbě energovodů. Evropská bezpečnostní mise EUFOR bude vystřídána misí vyslanou v rámci OSN. Turecko povede svou politiku vůči tomuto regionu skrze Albánii a Federaci Bosny

a Hercegoviny, což bude mít negativní implikace pro politiku v Bosně a Hercegovině jako celku, v Kosovu, i v Makedonii.

Doporučení pro Českou republiku

Přesto, že Velká Británie není zastáncem prohlubování SZBP, její účast na unijní zahraniční politice znamená podstatný přínos pro EU i Českou republiku. Pro ČR je proto z bezpečnostního hlediska klíčové, aby Velká Británie zůstala v EU. Otázkou ovšem zůstává, do jaké míry ČR (a potažmo jakýkoliv jiný stát v EU) může ovlivnit výsledky referenda ve Velké Británii. Velká Británie zahájila sérii bilaterálních jednání, ve kterých zjišťuje ochotu ostatních členských států k reformám a způsob, jakým by bylo možné požadavky implementovat. Není však jisté, zda by britské požadavky znamenaly revizi primárního práva či nikoliv. Vzhledem k významu Velké Británie jako potenciálního koaličního partnera uvnitř EU a roli v SZBP lze doporučit pragmatický přístup, který se snaží vyhovět jejím požadavkům, pokud bude zároveň zachována integrita vnitřního trhu.

Je nutné se uvědomit, že z bezpečnostního a strategického hlediska nemá případné vystoupení Řecka z eurozóny pro ČR stejnou důležitost jako otázka britské pozice v EU. Postavení Řecka v eurozóně a způsob řešení řecké krize mají dopad zejména na institucionální nastavení eurozóny a na politickou atmosféru uvnitř eurozóny a EU. Odchod Řecka z eurozóny v emotivně rozrušené atmosféře může mít velice negativní dopady pro spolupráci uvnitř EU. Česká republika nemá žádné bezprostřední ekonomické zájmy ve sporu mezi Řeckem a zbytkem eurozóny, což mu umožňuje hrát roli neutrálního pozorovatele. V emotivně vypjaté atmosféře by se ČR proto měla zdržet komentářů ve vztahu jednotlivým stranám sporu.

Nedobrovolný odchod Řecka z eurozóny by znamenal výraznou proměnu jejího dosavadního právního a politického základu a signalizoval by rostoucí napětí mezi členskými státy EU. Česká republika by se místo debat nad využitím peněz z krizového fondu EFSM pro překlenovací půjčku Řecku měla soustředit na institucionální a politické dopady řecké krize a nad udržitelností současného modelu fiskální unie v kontextu probíhající debaty o cestě směrem ke „skutečné“ hospodářské a měnové unii.

Kapitolu zpracovali Mats Braun, Vít Beneš a Tomáš Dopita.

Střední Evropa

Region získává v některých svých rysech charakter „mezizóny“, která nicméně není bezprizorná ani zcela ne-emancipovaná, jak by předpokládala někdejší vize „*Zwischeneurop*“. To platí jak pro země Visegrádské skupiny (V4), tak zejména pro Německo, jehož integrační a zahraničněpolitická role roste. Ani země V4 ale nesměřují v situaci nejistoty, spojené se souběhem několika paralelních krizí, mimo rámec integrované politiky EU a obranné politiky NATO, i když vždy nejeví dostatečně přesvědčivou vůli k prohlubování integračních vazeb (např. nejednota ve vztahu k přijetí eura). Tři paralelní krize – rusko-ukrajinská válka, imigrační vlna a krize Řecka – se stále více stávají testem politické soudržnosti a solidarity v rámci regionu a podstatně ovlivní vnitřní utváření regionu a jeho postavení v Evropě a v mezinárodních vztazích obecně.

V tomto kontextu roste emancipační potenciál zejména Německa, které se do značné míry ujalo vedení. Emancipují se i další země regionu, jejich potenciál ovšem zůstává nevyužit díky slabosti politických elit a jejich vize zahraniční politiky jako správy převážně externě a pragmaticky definované agendy.

Stavební bloky scénářů v krátkodobém horizontu tak zahrnují široké spektrum faktorů, které postavení regionu a dynamiku jeho vývoje ovlivňují.

Mezi předem dané skutečnosti patří pokračující ekonomická stabilizace regionu, která ovšem neodstraňuje sociální problémy (nezaměstnanost, rostoucí sociální nerovnost, jež zásadně ovlivňuje výsledky voleb, srov. prezidentské volby v Polsku); nikde nicméně neprobíhá otevřená krize sociálního státu. Dochází k pomalé konsolidaci státních rozpočtů. Sociální a političtí aktéři zároveň prosazují některá netradiční opatření, která posilují úlohu státu, nebo zvyšují nároky na státní finance (zavedení minimální mzdy v SRN, dodatečné sociální dávky a úlevy na Slovensku). V sociální oblasti tak v celém regionu převládá (ať už subjektivně, nebo objektivně vnímaná) nespokojenost s úrovní sociálních jistot, společenské soudržnosti, rovnosti a sociální (v posledku pak i politické) spravedlnosti. Sociální systémy mohou ohrozit i rusko-ukrajinská a řecké krize (sankce a náklady na sanaci řeckého finančního systému); zároveň ovšem dochází k mírnému snížení závislosti na dovozech ropy/plynu z Ruska.

V politice a veřejné debatě prakticky všech zemí rostou populistické a nacionalistické akcenty, s výjimkou Maďarska ale neovládly politickou scénu. Naopak, některé subjekty jsou ve fázi rozkladu (srov. Úsvit, Pegida a AfD) a mají spíše lokální než celonárodní ukotvení (Pegida v Drážďanech). Hlavním problémem tak zůstává neschopnost, případně neochota mainstreamových stran a politických představitelů, do jisté míry i EU, adekvátně reagovat na tři paralelní krize: imigrační, řeckou a ruskou. Právě imigrační krize přitom dodává nový náboj extremistickým

a populistickým uskupením, zejména ve Slovensku, Maďarsku, ale také v České republice. Xenofobní, antisolidární, euroskeptické a často přímo rasistické pozice se staly součástí společenského *mainstreamu* ve smyslu „zdravého rozumu normálních lidí“. To mění konstelaci z hlediska postavení antisystémových sil, které se ocitají blízko *mainstreamu* a některé etablované strany se s nimi jen váhavě pouštějí do boje, protože samy se s populistickou vlnou nesou. Dokonce i nejvyšší představitel, prezident M. Zeman, vnáší na národní i mezinárodní úrovni do politického procesu destruktivní pozice – viz jeho přístupy k imigrační krizi, fenoménu islámu či rusko-ukrajinské válce. V bezpečnostní sféře předem danou skutečnost představuje konflikt na východě Ukrajiny a imigrační krize.

Rusko-ukrajinská válka vyvolává politické napětí a hospodářské těžkosti, štěpí společnosti všech zemí (kromě Polska) na menšinový, ale hlasitý pro-ruský proud a většinové, ale méně viditelné odmítání ruské agrese a jen pomalu rostoucí solidaritu s Ukrajinou. Ruské nabídky na zvláštní rovinu vztahů s jednotlivými aktéry a s Německem nad hlavami střední Evropy jsou zaměřeny v první řadě na tzv. realisty (*de facto* nositele tradice dohod studené války, zejména *Ostpolitik*), část hospodářských kruhů, těsně spojených s ruským hospodářstvím a znejistěnou veřejností, která se chce za každou cenu vyhnout konfliktu s Ruskem. Moskva usiluje o podporu a vliv v zemích regionu a snaží se podlomit jednotu NATO/EU stejně jako oslabit soudržnost a spolupráci mezi SRN a zeměmi střední Evropy. Putinovské Rusko staví před Německo alternativu: buď návrat k velmocenské spolupráci, koncertu velmocí a tradici Jaltských dohod, k jakési novodobé dohodě o sférách vlivu ve stylu Molotov-Ribbentrop, nebo podkopání konsolidující role Německa v regionu a Evropě obecně.

Jak region, tak jednotlivé země mají tendenci se ve vztahu k Rusku a rusko-ukrajinské válce diferencovat více a hlouběji než kdy předtím. Radikální odpověď (včetně akcentu na vojenské prostředky) přichází zejména z Polska, kde je součástí téměř celonárodního konsenzu. Důrazná, ale převážně na politické a ekonomické instrumenty zaměřená je pozice Německa, které zároveň stále buduje platformy pro jednání a multilateralizuje je prostřednictvím EU, NATO, OBSE ale i Visegrádské skupiny. Německo tak, podobně jako při řešení eurokrize, definuje hlavní proud evropské politiky, v němž si pozici udržuje většina ostatních zemí, i když některé z nich ponechávají dveře směrem k Rusku otevřené (Slovensko, Maďarsko), nebo hledají někdejší navyklou pozici mediátora (Rakousko).

Na rozdíl od imigrace je přístup k řecké krizi prvkem spíše sjednocujícím. Všechny země regionu (tedy nejen členské země eurozóny, jako Slovensko a pobaltské republiky) sdílejí přístup SRN, založený na bezpodmínečném prosazování rozpočtové disciplíny, nikoli ale jeho schopnost a (limitovanou) ochotu pomáhat Řecku finančními prostředky. Roste ovšem napětí v rámci EU: při řešení řecké krize došlo k „*hostile takeover*“ Řecka, který prosadilo především Německo s cílem

ochránit eurozónu a prosadit v Řecku hospodářské a administrativní reformy. Postup ale vyvolává otázky o dalším pokračování evropské integrace, její soudržnosti a roli velkých zemí. Mezivládní postup a oslabování komunitárního principu i institucí perspektivně znevýhodňují menší a středně velké země, včetně zemí střední Evropy, ať už členů, nebo nečlenů eurozóny.

Permanentně se zvyšuje (nerovnoměrný) imigrační tlak na jednotlivé státy, který rozděluje region podobně krize ukrajinsko-ruská. Jinou pozici v imigrační krizi zaujímá Německo, cílová imigrační země s poměrně liberální imigrační politikou, jinou Maďarsko, typická tranzitní země se slabou ekonomikou, jež je imigrací kriticky přetížena a snaží se dalšímu přílivu bránit mj. uzavřením hranic. Zcela jinak k problému přistupuje Slovensko, ČR, Polsko nebo i pobaltské republiky, které zažívají imigraci z Asie a Afriky zatím spíše virtuálně a jako zkoušku politické vyspělosti a schopnosti evropského solidárního myšlení a chování. Roste nejistota ohledně možnosti pronikání militantního islamismu a zajištění bezpečnosti kritické infrastruktury proti ohrožení z různých zdrojů (Ruska, Číny, nebo ISIL). Ve vojenské oblasti se projevuje objektivní potřeba posilovat obranyschopnost jednotlivých zemí a NATO/EU jako celku. Platí princip, že v situaci, kdy jsou Německo a další země regionu schopny provádět aktivní politiku a spolupracovat, roste jejich role.

V reakci na bezpečnostní hrozby roste obrané a vnitrobezpečnostní úsilí zemí regionu a celého euroatlantického společenství. Zvyšuje se americká přítomnost včetně realizace projektu protiraketové obrany. Posilují se vazby na USA, zátěž ale představuje nejednota v přístupu k TTIP a vyhodnocení její výhodnosti/rizik. V Německu probíhá příprava *Bílé knihy o obraně* (2016) a v celém regionu se zvyšují vojenské rozpočty. Roste snaha Polska stát se vojenským lídrem regionu a efektivně hrází proti pronikání Ruska. Moskva ze své strany pokračuje ve zvyšování vojenského potenciálu a jeho nasazení proti Ukrajině, zároveň se nesnižuje koncentrace ruských sil v pobaltské oblasti.

Z hlediska hybných sil vývoje patří v politické oblasti mezi hlavní národní aktéry Německo a Polsko, v negativním smyslu Maďarsko; posilování přítomnosti USA a růst vlivu Ruska a Číny. Jako klíčové organizace se nadále profilují posilující NATO a rozkolísaná EU. Roste potenciální relevance OBSE (dosud nenaplněná), oslabená, nicméně regionálně podstatná je V4. Jako hybatelé na vnitropolitické scéně vystupují strany politického *mainstreamu* a proti nim se prosazující populistické strany a uskupení. Jako ekonomické hybné síly se projevují reformy fungování eurozóny a *spillover* na nečlenské státy, rostoucí tlak na komplexní spojení fiskální stability s prorůstovou hospodářskou strategií. Perspektivně má šanci stát se hybatelem TTIP. V sociální oblasti hybné síly představují nespokojená veřejnost a státy, jež hledají míru udržitelnosti (případně reformu) sociálních systémů jednotlivých zemí. V bezpečnostní a vojenské oblasti jsou hybnými silami nadále

národní státy, NATO a EU, hegemon euroatlantického společenství USA, jeho vyzyvatel Rusko a do Evropy pronikající ISIL.

Mezi klíčovými neznámými a trendy, které budou ovlivňovat v krátkodobém (ale i delším) horizontu vývoj v regionu, uvažujeme v politické oblasti zejména o míře schopnosti zemí regionu přistupovat jednotně, nebo alespoň rámcově kompatibilně k řešení výše uvedených krizí. Zvýší státy regionu svou vnitřní soudržnost, sociálně-ekonomickou stabilitu a obranyschopnost? Budou schopny bilaterálně a multilaterálně pracovat a využít větší připravenosti Německa hrát v Evropě vůdčí roli? Bude podepsána TTIP? Klíčový bude vnitropolitický vývoj v některých zemích regionu, hlavně výsledek polských voleb a vývoj na maďarské politické scéně (možné oslabování maďarského FIDESZ ve prospěch ještě radikálnějšího Jobbiku *versus* posílení demokratické levice), výsledky regionálních voleb v Rakousku (prozatím dochází k výraznému posilování populistické a extremistické FPÖ, která ve Štýrsku v květnu 2015 posílila o 16 % oproti minulým volbám a do konce roku proběhnou ještě důležité volby ve Vídni a Horních Rakousích). V ekonomické oblasti bude klíčová otázka, zda (a za jakou cenu) se podaří stabilizovat Řecko a zda se přistoupí k zásadní supranacionální reformě EU/eurozóny. Bude pokračovat mírně pozitivní hospodářský růst v regionu? Začnou jednotlivé země důsledněji s přípravou na zavedení eura, nebo se tomuto kroku budou (jako dosud, popřípadě ještě silněji) vyhýbat? V sociální oblasti je nejasné, jak se promítne hospodářský vývoj a náklady na zvládnání krizí do funkčnosti sociálních systémů regionu. Ve vnitrobezpečnostní oblasti bude záležet mj. na tom, nakolik budou jednotlivé země schopny jít cestou solidárního řešení imigrační krize. Budou posilovat extremistická hnutí s potenciálem destabilizovat bezpečnostní situaci a rozložit dosavadní vztahy v regionu? Zásadní význam bude mít, zda skutečně dojde k efektivní mobilizaci vojenského obraného úsilí zemí regionu, např. zda se naplní reálným obsahem projekt *Framework nation concept* navržený Německem. Dojde k sekuritizaci regionu a regionální spolupráce?

Posilování soudržnosti regionu

V návaznosti na minule definované scénáře se domníváme, že se v krátkodobé perspektivě bude naplňovat především scénář posilování soudržnosti regionu v návaznosti na rostoucí vedoucí role Německa. Berlínu se podaří překlenout oslabení jeho politického kapitálu, spojené s vyjednávající pozicí při řešení řecké krize, již nejen státy jihu vnímaly jako nepřijatelně tvrdou („německý protektorát“) a opět bude fungovat německo-francouzská spolupráce.

Eurokrize sjednotí region na pozici severské skupiny s akcenty na prorůstovou politiku a roli státu zejména v Maďarsku a Rakousku. Klíčovým tématem zůstane soudržnost EU, potřeba zabránit rozdělení EU na eurozónu a „ty ostatní“. Téma

vstupu do eurozóny přijme Polsko a ČR se propracuje k jasnější vizi a politickému závazku přijetí v roce 2020.

Region se rovněž propracuje k vyvážené a solidární odpovědi na imigrační krizi, která dosud masivně zasáhla primárně Německo a jako tranzitní zemi Maďarsko, nikoli ostatní země. Dělbá práce, odpovědnosti a nákladů se stane principiálním požadavkem, který region přijme za svůj a bude jen naplňovat.

Německo se nestáhne do role pasivního a na úzký, taktický zájem orientovaného aktéra. Naopak, odpovědí Berlína na „hybridní válku“ bude návrat k principům *Harmelovy zprávy* (1967) a „hybridní bezpečnost“: posílení obranyschopnosti západního společenství, posílení vnitřní soudržnosti a odolnosti jednotlivých západních zemí i společenství jako celku (např. odolnost vůči informační válce) a připravenost jednat a hledat společná řešení s Ruskem. V ukrajinské krizi bude Německo nadále pracovat ve prospěch ukončení konfliktu, odvrácení vojenské eskalace, zmrazení situace a její politické řešení. Využije pro tento účel své předsednictví v OBSE (2016): posílí institucionální kapacitu organizace a získá mandát pro důslednou monitorovací misi, formovat se bude OBSE 2.0. V tomto kontextu bude Německo hledat novodobou variantu „mírového soužití“ a *co-evolution* dvou nekompatibilních celků, s cílem zabránit nekontrolované eskalaci konfliktu a spolupracovat na agendách jako íránský jaderný program nebo boj s ISIL.

Německo bude akceptovat a realizovat svou „dočasnou vedoucí roli“ ovšem především v kontextu EU/NATO, v (asymetrické) jednotě s Francií a při dělbě práce s USA. Bude se zvyšovat význam bezprostředního východního sousedství Německa a vrátí se tedy do jisté míry agenda devadesátých let: projevy populismu, nacionalismu, xenofobie a vlivu Ruska potvrdí, že transformace a stabilizace regionu není „*mission accomplished*“ a Německo bude vztahy s východními sousedy dále kultivovat (srov. ochotu SRN přistoupit na česko-německý strategický dialog).

Středoevropské země budou tuto německou politiku vnímat jako linii, kterou mohou podpořit a sjednotit se na ní. To neznamená nekritické přejímání německé politiky, srov. zejména polská vždy přítomná nedůvěra v budoucnost německo-ruských vztahů. Bude nicméně převládat *modus* spolupráce a Polsko bude budovat svou regionální/kontinentální vůdčí roli v kooperaci, nikoli konfliktu se SRN.

Podaří se naplnit efektivnější spolupráci armád (*framework nation concept*) konkrétním obsahem. Polská strana překoná tradiční obavu z multilateralizace ozbrojených sil (kritika z hlediska jejich použitelnosti při odlišných mechanismech jejich nasazení a kontroly). Všechny země regionu budou zvyšovat rozpočty na obranu a podílet se adekvátně na vytváření kapacity okamžité reakce států NATO v rámci sboru v Münsteru, v Ulmu a *Multinational Corps Northeast* ve Štětíně. Posílí se rovněž energetická bezpečnost založená na diverzifikaci, propojení infrastruktury a budování evropského energetického trhu.

Celý region bude v zásadě vnímat roli Německa jako šanci využít jeho roli prozápadního „*benign hegemon*“ k posílení akceschopnosti a svébytnosti regionu v rámci EU/NATO a konfrontaci s tlakem z Ruska. Region včele s Německem se bude podílet na modelu formování „*hybridní bezpečnosti*“.

Mezi indikátory naplňování tohoto scénáře patří zejména zachování jednoty, pokud jde o sankční mechanismus vůči Rusku; upřesnění forem spolupráce mezi SRN a zeměmi střední Evropy v zahraničněpolitické (Východní partnerství) a obranné oblasti (*Framework nation concept*). Německo spolupracuje na naplňování strategického dialogu s ČR konkrétními projekty nejen v jednotlivých sektorech, ale i zesílenou snahou a konzultace a koordinaci v oblasti zahraniční, bezpečnostní a evropské politiky. Státy regionu se plně zapojují do solidárního řešení imigrační krize. V Německu zůstává vliv populistických hnutí omezený, stejně tak nástup představitele PiS do prezidentského úřadu v Polsku nevede k vítězství PiS v parlamentních volbách a neznamená zásadní odklon od politické kontinuity. Orbán ztrácí ústavní většinu. Summity V4 jsou věcné a vedou ke koordinaci postupu v klíčových oblastech a s přizváním dalších aktérů, především Německa. Summit v Rize je vnímán jako „napůl plná sklenice“ a Německo i region jej definují jako etapový ústup, konsolidaci a východisko pro efektivnější napojení zemí Východního partnerství na EU.

Fragmentace regionu

Za méně pravděpodobný považujeme negativní scénář fragmentace regionu. Vychází ze situace, kdy se Německo buď dočasně vedení neujme a spolehne se na roli USA/NATO/EU, případně na v krizi nefunkční koncept „*leading from behind*“. Německo bude oslabeno odporem vůči jeho politice při řešení krize Řecka, kdy dojde k zadrhnutí německo-francouzského tandemu. SRN sice přímo nebude akceptovat nabídky Ruska vrátit se ke „koncertu velmocí“, nebude ale také připraveno investovat do konfliktní a nákladné vedoucí role v EU a regionu a do jeho jednání budou silněji pronikat národní preference: hledání nejlevnější cesty při řešení tří krizí, odmítání zásadní reformy EU, akceptace zmraženého konfliktu na východě Ukrajiny a ponechání Ukrajiny vlivu Ruska (novodobý a neformální pakt Molotov-Ribbentrop). To povede k odcizení mezi Německem a regionem.

Hospodářská a bezpečnostní situace se nebude konsolidovat ani motivovat země regionu k mobilizaci prostředků a politického úsilí o sledování strategických priorit místo hledání krátkodobých výhod. Populistické a nacionalistické síly sice v regionu uspějí jen omezeně (Maďarsko), politika *mainstreamových* stran se ale uzavře do nacionálního pragmatismu a hledání individuálních národních výhod.

NATO a EU jsou nadále klíčovým rámcem pro zajištění bezpečnosti zemí regionu, poroste ale tendence preferovat mezivládní spolupráci a vymezovat se negativně vůči politikám, které staví na solidaritě a jsou pro členské státy nákladné. Příkladem bude neochota dohodnout se na evropském řešení imigrační krize. Nevznikne evropská energetická politika, naopak energetická mapa se bude fragmentuje (na čemž se bude podílet i vláda Velké Británie). Státy regionu budou mít tendenci akceptovat individuální dohody s Moskvou spojené s ekonomickým ziskem.

Polsko se bude (bez ohledu na výsledek podzimních voleb) postupně odvracet od visegrádské spolupráce a orientovat se více na pobaltský prostor a především na (re)nacionalizaci bezpečnosti se silným atlantickým pilířem. Z V4 se stane nominální uskupení bez reálné náplně. Česká republika se ocitne v postavení země bez reálných partnerů (udržovat bude nadstandardní, ovšem nestrategické vztahy se Slovenskem a v evropské i bezpečnostní politice se bude orientovat zejména na Německo, ovšem v prohlubující se asymetrii). Prohlubovat se bude izolace Maďarska, které se v ekonomické, energetické a postupně i v bezpečnostní oblasti orientuje více na Rusko a na balkánské země.

Za indikátory druhého scénáře považujeme odklon od politiky normativního střetu s Ruskem o charakter bývalého Východu; pouze pragmatické bilaterální kontakty s Německem, strategický dialog mající omezené ambice a summitu V4 nepřinášející nové impulzy; a odmítnutí státy regionu solidárního řešení imigrační krize.

Návrat do historie

Nejčernější, nicméně pravděpodobný scénář představuje „návrat do historie“, který by se projevil nárůstem vlivu ultrakonzervativních, populistických, protiunijních a extremistických sil v jednotlivých zemích v regionu. Podle tohoto scénáře přinese imigrační krize snížení propustnosti hranic a renacionalizaci bezpečnostní politiky. Dojde k ekonomické, sociální i politické destabilizaci a k prohloubení „krize identity“ (z hlediska po roce 1989 deklarované sounáležitosti se „společenstvím Západu“). Této krizi identity bude využívat ruská asertivní a protidemokratická propaganda. Zvýší se riziko komplexního hybridního útoku na východní výspu EU a NATO, na niž střední Evropa nebude schopna reagovat. Nacionalizace maďarské a polské politiky bude silnější než v předchozím scénáři, dojde k celkovému oslabení komunikace v rámci EU. Národní (většinou jednoduché) recepty na řešení komplexních potíží a krizí (bezpečnostních, hospodářských, sociálních, imigračních, viz výše) budou dominovat nad unijními řešeními, budou ovšem selhávat a region se bude propadat do ještě hlubší a komplexnější krize a destabilizace. ČR i Slovensko se přikloní více k Německu, ovšem na půdorysu celkové oslabeného integračního rámce bude i tato otázka politizována (prostřednictvím historických narativů z období emancipačních a existenčních zápasů 19.–20. století). Výsledkem bude rozklížený, neakceschopný

a destabilizovaný region, bez důvěry v politiku i v integrační proces; region, připravený na další zásadní „obrat“ v jeho dějinách.

Předsednictví ČR ve Visegrádské skupině

Česká republika se ujímá ročního předsednictví v červenci 2015 a jeho program představuje směs vysokých ambicí a politického realismu. ČR přistoupí ke své předsednické roli aktivně a bude usilovat i o obohacení stávajícího konceptu regionální středoevropské spolupráce. Dle tohoto *low probability, high impact* scénáře se ČR podaří hrát roli mediátora v bezpečnostněpolitické oblasti (zejména mezi jednotlivými póly pozic vůči Rusku: Polskem a Maďarskem). Do visegrádské spolupráce po více než jednom roku útlumu vdechne nový impulz důvěry a koheze. To vše vyústí v nové strategické deklaraci k dvaceti pěti letům od založení Visegrádské skupiny a také k navázání podstatněji hlubší spolupráci před varšavským summitem NATO v červenci 2016. Dojde ke konkrétním krokům při prohlubování vnitřní propustnosti a soudržnosti regionu, zejména z hlediska dopravní a energetické infrastruktury, ale také při podpoře společných projektů vzdělávacích a kulturních.

Doporučení pro Českou republiku

Prioritou číslo jedna by měl být „návrat politiky“, neboť správa průběžné (a stále dramatičtější) agendy nestačí. V situaci, kdy si klíčová bezpečnostní témata (zejména imigraci a rusko-ukrajinskou válku) přivlastňují populisté a ovládají značnou část veřejného mínění, by MZV a vláda měly rozpracovat přístupy k těm nejpalčivějším, vést k nim diskusi s opozicí a systematicky vstupovat do veřejného prostoru. Bez tohoto úsilí se politika dále odtrhuje od veřejnosti, oslabuje se soudržnost společnosti a její náchylnost podlehnout destruktivním vnitřním (radikalizace „normálních občanů“) a vnějším (destabilizační vliv ruské propagandy) vlivům.

Česká republika by měla v regionu systematicky využívat strategický dialog se SRN. Zaprvé pro zvýšení schopnosti formovat politiku v jednotlivých sektorech se střednědobým a dlouhodobým výhledem a v evropském kontextu (Německo, které v kontextu EU funguje asi nejlépe z celé EU, je „výtahem do Evropy“), za druhé proto, aby budovala schopnost ovlivňovat německou politiku v klíčovém období, kdy Německo hledá svou roli na průsečíku několika krizí, které mu vnucují vůdčí roli.

Visegrádská skupina nadále představuje po dvaceti pěti letech svého vývoje unikátní středoevropský subregionální formát, který ČR poskytuje možnosti, jež neposkytuje žádná jiná existující platforma. Toto tvrzení platí bez ohledu na to, zda či jak jsou tyto možnosti využívány. Klíčové je, že z hlediska např. teorie funkčních režimů došlo k vybudování „komunikační infrastruktury“, která při patřičném využívání skýtá prostor pro vlastní realizaci Českou republikou i pro nalezení přidané hodnoty pro region jako takový. Aktivním, kreativním a přitom moderátním přístupem může Česká republika pozitivně ovlivnit V4, která je důležitým stabilizujícím prvkem celého regionu.

Česká republika by měla (i prostřednictvím právě V4) dlouhodobě usilovat o posilování regionální koheze a „propustnosti“ hranic v regionu (mentálních i infrastrukturních), posilování vzájemné důvěry a měla by podporovat dostředivou a spolupracující formu interakce s regionálními partnery.

Kapitolu zpracovali Michal Kořan, Vladimír Handl a Lukáš Tichý.

Rusko a postsovětský prostor

Ve studii *Scénáře vývoje mezinárodního bezpečnostního prostředí* z roku 2014 jsme za nejpravděpodobnější scénáře ve střednědobém výhledu označili a) etablování Ruska jako pólu rezistence vůči Západu a b) kolaps ruské neoimperiální politiky. První z těchto scénářů pracoval s tezí, že Rusko se vyvine v silného globálního hráče, který bude svoje zájmy asertivně prosazovat jak politicky, tak i coby obnovená ekonomická mocnost, kolem níž se soustředí vůči Západu kriticky zaměřené nově nastupující mocnosti. Druhý scénář naopak hovořil o Rusku jako o neúspěšném aktérovi, jehož politické elity budou postupně ztrácet legitimitu a jehož ekonomika bude stále výrazněji zaostávat za rozvinutými zeměmi. Zhodnotíme-li tyto scénáře současnou optikou, paradoxně se ukazuje, že se Rusko vydalo oběma směry současně. Na straně jedné Rusko ještě důrazněji rétoricky podtrhuje svou odlišnost vůči Západu a dává najevo svůj odpor vůči krokům USA či EU, což se promítá i do stále silnějšího kultu osobnosti prezidenta Putina, jehož popularita zůstává mimořádně vysoká. Tento trend tak potvrzuje závěry prvního scénáře, protože Rusko se dostává do čím dál ostřejších střetů se Západem. Na straně druhé ovšem Rusko v celé řadě oblastí oslabilo. Jeho ekonomika upadla do recese, která nebyla způsobena jenom západními sankcemi, ale zejména poklesem cen energetických surovin i absencí hlubších reforem. Vývoj směřující ke konfrontaci se Západem je tak současně provázen oslabováním Ruska v ekonomické oblasti i z hlediska jeho spojeneckých vazeb v regionu.

I v naší letošní analýze regionálního vývoje vycházíme ze skutečnosti, že klíčovým aktérem v regionu je Rusko, přičemž domácí stabilita ruského režimu a zahraničněpolitické preference země budou klíčové pro pochopení vývoje v celé oblasti. S tím, jak se nečekaně rychle snižuje životní úroveň obyvatelstva Ruské federace (zejména v důsledku rychle rostoucí inflace a zdražování potravin), se postupně vyčerpávají ekonomické zdroje legitimizace vládnoucích elit. Jako substitut pak může fungovat zesílený útok na opozici, intelektuály či „dekadentní“ umělce anebo větší tlak v zahraničí (zejména na Ukrajině nebo v Moldavsku, ale i mimo postsovětský prostor – viz poslední události v Makedonii).

Základní hybnou silou, která má potenciál zásadně transformovat vztahy v regionu, je pokračující ochlazování ve vztazích se západními zeměmi, doprovázené hrozícím ekonomickým kolapsem Ruska a na něj hospodářsky navázaných zemí. Vztahy se Západem jsou přitom již dnes vůbec nejhorší za posledních 25 let a zdá se, že obrat k lepšímu je stále ještě v nedohlednu. Ačkoliv je Evropská unie ve vztahu k Rusku rozštěpená, převažuje názor, že sankce by měly i v nejbližších měsících zůstat v platnosti a že Rusko dohody Minsk II nerespektuje dostatečně. Rusko-ukrajinské napětí je navíc ještě umocněno sérií událostí z posledních měsíců (pokračující

přestřelky na východě Ukrajiny, násilná smrt vůdce luhanských separatistů Alexeje Mozgovoje, zajetí ruských vojáků a jejich přiznání před televizními kamerami, atd.).

Klíčovou neznámou zůstává otázka, zda se ekonomické problémy a (sebe)izolace Ruska projeví i v poklesu legitimacy režimu – ten zatím zůstává na hranici statistické chyby. S tím také souvisí druhá zásadní otázka, tj. zda dosud relativně jednotná ruská elita nezačne usilovat o získání větší autonomie na prezidentovi a jeho stále zužujícímu se kroužku (viz též čtvrtý scénář v této kapitole). Příkladem takových kroků je prohlášení čečenského prezidenta Ramzana Kadyrova z dubna 2015, v němž prezident vyzval vlastní bezpečnostní složky, aby útočily na federální jednotky, pokud se na čečenském území objeví bez Kadyrovova souhlasu. Vnitřní rozpory uvnitř vládnoucí elity by pokles legitimacy akcelerovaly, protože by do médií bezesporu rychle pronikly kompromitující informace o prezidentu Putinovi a jeho spojencích, které se dosud daří před veřejností tajit.

Rusko jako upadající, ale ostře protizápadní regionální mocnost

Za nejpravděpodobnější scénář je třeba i nadále považovat vývoj směrem k utužování ruské pozice coby sice oslabené, ale o to radikálněji protizápadní regionální mocnosti. Rusku se ovšem pod vlajkou odporu vůči Západu nepodaří sjednotit země regionu, protože jim nedokáže nabídnout dostatečné bezpečnostní garance ani ekonomické pobídky. Možnosti, které má Rusko k dispozici, chce-li na svoji stranu získat země regionu, jsou čím dál omezenější. Zprvce se fakticky zhroutil systém bilaterálních bezpečnostních garancí, které Rusko regionu v minulosti nabízelo. Bezpečnostní záruky ze strany Ruska začaly být vnímány rozporuplně sice již v souvislosti s gruzínskou válkou roku 2008, ale ukrajinská krize znamenala zásadní zlom. Zatímco gruzínská válka vedla k rozdělení regionu na ruské spojence a země, které takové spojení odmítaly, ukrajinská krize vedla k pochybnostem o bezpečnostních zárukách i u zemí, které dosud neochvějně patřily mezi spojence Ruské federace. Rostoucí známky nedůvěry jsou patrné v Bělorusku a se značnou nelibostí jsou některé ruské kroky vnímány i v Kazachstánu (viz např. prohlášení prezidenta Putina z konce léta 2014, že Kazachstán je umělou konstrukcí). Vzhledem k nepřilíživé povzbudivé ekonomické situaci v Rusku (pokles v roce 2015 kolem 4 % HDP a hrozba stagnace v letech následujících) nebude moci Rusko zemím regionu nabídnout ani v minulosti obvyklé ekonomické výhody, které se tak fakticky omezí pouze na nižší ceny ropy a zemního plynu. Jinak řečeno, zatímco rétoricky a z hlediska politické legitimizace bude pokračovat jasné vymezování ruských politických elit vůči Západu, skutečný vliv Ruska v regionu se bude v nejbližších dvou letech postupně zmenšovat.

Neschopnost Ruska sjednotit region tak povede k výrazné regionální polarizaci. Region se bude opakovaně dělit na skupinu těch zemí, které ruské integrační návrhy akceptují, a těch, které je naopak jednoznačně odmítnou. Čistě numericky se Rusko snad bude jevit jako úspěšné: vedle tradičně povolné Arménie a Kazachstánu budou ochotu ke spolupráci opatrně deklarovat i všechny ostatní středoasijské post-sovětské republiky, zatímco jasného odmítnutí se Rusko dočká pouze ze strany Gruzie a Ukrajiny (tedy zemí, s nimiž země vede nebo vedlo válečné konflikty) a Ázerbájdžánu. Přesto se ale začne výhodnost příklonu k Rusku jevit jako méně jednoznačná: remittance, které jsou z makroekonomického hlediska zcela zásadní např. pro fungování Arménie, Tádžikistánu či Kyrgyzstánu, prudce poklesnou a integrace s Ruskem se náhle bude jevit jako méně výhodná – disentanční hlasy se objevují právě i ve vždy loajální Arménii. Eurasijská ekonomická unie se tak definitivně prosadí jako projekt *dělení* regionu, nikoliv jeho *sjednocení*.

Důsledkem tohoto trendu bude i stále významnější vliv Číny, zejména v oblasti Střední Asie. Čína zde dále ekonomicky expanduje a její vliv je nyní minimálně srovnatelný s vlivem ruským. Např. v Kazachstánu již dnes tvoří čínské investice 9 % oproti 5,4 % ruských. Dále se bude rozvíjet čínský projekt „hedvábné stezky“ (*Silk Road Economic Belt*), na nějž Rusko hledí s nedůvěrou, a vystupňuje se čínský zájem o středoasijské suroviny, zejména kazašský uran. Ale posílí také vliv Číny přímo na Rusko, které se tak ve vzájemném vztahu definitivně stane juniorním partnerem. Např. dohoda o dodávkách energetických surovin z Ruska do Číny z května 2014, která má Čínu plynem zásobovat následujících třicet let, byla uzavřena za situace krajně nepříznivé pro Rusko, a je proto více než pravděpodobné, že z (tajné) cenové dohody mezi oběma zeměmi bude těžit zejména Čína. Celkově tak platí, že zatímco si Rusko udržuje relativní převahu v postsovětském prostoru, z globálního hlediska není postavení Ruska vůbec možno s Čínou srovnávat. Zejména při vědomí současné ekonomické krize a diplomatické izolace Ruska vyniká úspěšnost čínských iniciativ (např. diplomatická ofenziva v souvislosti se vznikem *Asian Infrastructure Investment Bank*). Potenciál Ruska coby globálně vlivného aktéra tak velmi výrazně klesá (Obamovými slovy se z Ruska skutečně stává „pouhá regionální mocnost“) a nadále roste rozdíl mezi přetrvávajícím ruským kulturním a mediálním vlivem v regionu a ekonomickou slabostí Ruska.

Navzdory čínskému tlaku si tedy Rusko udrží roli *regionálního* lídra, a to i díky neefektivní evropské politice sousedství (ENP) a s ní souvisejícím Východním partnerstvím. Transformace tohoto projektu je totiž výrazně pomalejší, než se čekalo. Konkrétní návrhy, které zazněly na „*survival summitu*“ v Rize (2015), nejsou příliš invenční a Evropská unie v nich otevřeně přiznává, že její dosavadní přístup ztroskotává. Místo ambicióznějšího programu ovšem EU naopak nabízí jeho oslabení, diferenciaci a v zásadě přijetí teze, že země v pásu mezi EU a Ruskem si musí zvolit jednu, nebo druhou variantu. Evropská unie, která pro země regionu dlouhodobě ztrácí na atraktivitě, tak ani v průběhu nejbližších dvou let nedokáže nabídnout

takovou formu spolupráce, jež by pro ně byla výrazně atraktivnější než spolupráce s Ruskem. Jedinou oblastí, v níž si Rusko i nadále udrží dominantní vliv v regionu, je sféra kulturně-mediální. Zejména ve Střední Asii, kde je dnes již dominantním ekonomickým partnerem mnohdy spíše Čína než Rusko, zůstává ruský kulturní vliv nejcennějším aktivem, které může ruská zahraniční politika využívat. To navíc doplňuje sdílená konzervativní obava zemí regionu ze šíření západních liberálních hodnot, prosazování práv LGBT apod.

Mezi klíčové indikátory naplňování tohoto scénáře patří zejména pokračující kampaň proti dekadentnímu Západu a projevům západních vlivů v domácí kulturní sféře i a vůči neruským vlivům v politice. Bude také pokračovat kulturní válka proti nonkonformním intelektuálům a umělcům. Absence pevného ideologického jádra, na němž by bylo možno ruskou politiku stavět, bude kompenzována nárůstem velkoruského nacionalismu, který se postupně stane dominantní ideologií, úspěšně využívanou i při legitimizaci vnější agrese ze strany Ruska, a to i za cenu jeho částečného odcizení od ostatních zemí regionu. Rozdělení a polarizace zemí regionu bude posilovat, což se bude projevovat na jedné straně v zintenzivnění spolupráce ruských spojenců (a pokračující integraci v rámci Eurasijské unie) a na straně druhé v pokusech Ukrajiny, Gruzie a Moldavska o co nejpevnější navázání na západní integrační struktury. Zcela konkrétně pak lze úspěšnost tohoto scénáře posuzovat podle rychlosti, jakou budou implementovány asociační dohody Moldavska a Ukrajiny s Evropskou unií, resp. podle efektivity ruských kroků, které budou usilovat o zpomalení tohoto procesu.

Zhroucení legitimacy Putinova režimu

V studii z roku 2014 jsme jako druhý scénář prezentovali „post-imperiální kolaps Ruska“, který byl založen na kombinaci aktivizace EU, vzrůstu odstředivých tendencí v regionu a domácí slabosti ruských politických elit. Tato kombinace se ukázala jenom jako částečně pravdivá, a to zejména ze dvou důvodů. Zaprvé je prozatím aktivizace EU spíše nedostatečná a ambiciózní reformulace Východního partnerství zcela absentuje. Řižský summit na straně jedné definitivně posvětil takovou interpretaci pozice zemí nacházejících se mezi EU a Ruskem, která integraci východním a západním směrem považuje za principiálně neslučitelnou, a vyzývá tak partnerské země k volbě jedné, či druhé alternativy. Protože se ale atraktivita nabídky ze strany EU nijak výrazně nenavýšuje (pokud se vůbec nesnižuje v souvislosti s pokračujícími ekonomickými problémy eurozóny), neposilují také kroky EU odstředivé tendence v postsovětském regionu. Zadruhé je sice možné, že ruské politické elity postupně budou ztrácet svou legitimitu, ale popularita samotného prezidenta zůstává v postkrymském období mimořádně vysoká, a to navzdory ekonomické recesi v Rusku a dlouhodobé platnosti západních sankcí.

Přesto by to však v budoucnu mohly být právě hospodářské problémy země, v nejčernějším scénáři vedoucí až k hospodářskému kolapsu Ruska, co povede k delegitimizaci vládnoucích elit. Takový vývoj by měl přirozeně dopad i na sousední země, jejichž hospodářství je s ruským úzce svázáno (to se týká fakticky celé Střední Asie, Arménie, Běloruska, ale i Ukrajiny).

Hospodářský propad ovšem není primárně živen západními sankcemi, které spíše jenom urychlily nástup recese v ruském hospodářství, jejíž první symptomy byly patrné již v období před anexí Krymu. Ačkoliv současná ekonomická krize může být velmi rychle překonána (optimističtější odhady hovoří o návratu k hospodářskému růstu již v roce 2016), její strukturální charakteristiky naplno vyjevily přetrvávající slabiny ruského hospodářství. Především v tomto scénáři vycházíme z předpokladu, že bezprecedentně dlouhé období hospodářského růstu, jež se překrývalo s působením V. V. Putina v prezidentském úřadu a jež je klíčovým zdrojem prezidentovy popularity, je definitivně u konce. Extenzivní růst založený na rostoucích cenách ropy a na legitimizaci režimu prostřednictvím rostoucí spotřeby již z řady důvodů nebude možný. Nejde přitom jenom o kolísání cen energetických surovin, ale i o zhoršující se podnikatelské prostředí v Rusku, přetrvávající korupci, absenci nezávislého soudnictví, rostoucí platební neschopnost a zvyšující se inflaci. Bez zásadních strukturálních reforem tyto problémy nelze odstranit.

Současně ale platí, že jakékoliv hlubší reformy by zasáhly neuralgický bod ruské politiky – propojení ekonomické a politické sféry a využívání vlivu ve státních a polostátních podnicích pro politické cíle. Prezident Putin tak je konfrontován se dvěma stejně nebezpečnými variantami dalšího vývoje: buď připustí zásadní reformy (po kterých již delší dobu volá bývalý ministr financí Alexej Kudrin), ale tím omezí svůj politický vliv, který pracně posledních patnáct let budoval a který je postaven právě na úplné závislosti klíčových ekonomických skupin na Kremlu. Nebo takovou proměnu fungování ruské politiky a ekonomiky nepřipustí, čímž ovšem odsoudí Rusko k dlouhodobé stagnaci a k zaostávání nejen za Čínou a ostatními zeměmi BRICS, ale i za Spojenými státy a Evropskou unií. V dlouhodobém horizontu tak oba scénáře vedou k setrvalému poklesu legitimacy vládnoucího režimu. Tento pokles přitom začne být obzvláště patrný v nejnepříhodnější dobu, tj. v letech 2017–2018, kdy bude vrcholit kampaň před dalšími prezidentskými volbami.

Tyto dva roky proto budou kritické nejenom z hlediska ruské domácí politiky, ale i při pohledu na politiku zahraniční, protože absenci hospodářského růstu bude třeba nahradit zahraničněpolitickými úspěchy. Uklidní-li se v letech 2015–2016 alespoň částečně situace na Ukrajině, lze předpokládat, že v následujících dvou letech intenzita konfliktu na východě Ukrajiny opět výrazně vzroste. Zvýší se tak pravděpodobnost, že prezident Putin podpoří secesi obou separatistických republik na východě Ukrajiny a jejich případné následné připojení k Ruské federaci.

Alternativně může znovu eskalovat konflikt v Podněstří nebo může dojít k připojení separatistických území Gruzie k RF.

Nejviditelnějším indikátorem tohoto scénáře budou pokračující hospodářské problémy i v roce 2016, které se budou projevovat poklesem životní úrovně a dlouhodobou ekonomickou stagnací. V delším časovém horizontu (v letech 2017–2018) jde také o vyostřování napětí v postsovětském prostoru, znovuobnovení střetů na východě Ukrajiny a ruská podpora separatistických tendencí. Důsledkem bude vyšší míra oscilace obliby prezidenta Putina (období poklesu v souvislosti s ekonomickými problémy, která budou střídat období vzestupu prezidentovy obliby po populárních zahraničněpolitických krocích či v souvislosti se symbolickými důrazy na ruský velmocenský status).

Destabilizace Pobaltí

Pobaltí bude i v nejbližších letech představovat neuralgický bod ve vztazích mezi Ruskem a Západem. Tyto země se pomalu vzpamatovávají z ekonomické krize, která je zasáhla mimořádně silně (zejména v případě Lotyšska). Pokračuje ekonomicky motivovaná emigrace obyvatelstva do zahraničí, která v kombinaci s nízkou porodností činí tyto země zranitelné i z demografického hlediska. Ranou pro všechny tři země jsou i unijní sankce vůči Rusku a naopak ruské sankce vůči EU, které jsou v pobaltských zemích mnohem silněji patrné než v dalších zemích Unie (Estonsko je považováno za zemi, která v důsledku sankcí zaznamenává relativně nejvyšší škody ze všech zemí EU). Všechny tři země jsou i nadále zcela závislé na ruských energetických surovinách. V poslední době se stále výrazněji dostávají do centra pozornosti i bezpečnostní faktory. Podle průzkumu veřejného mínění Pew Research Center zveřejněného v červnu 2015 se evropská veřejnost staví k zajištění bezpečnosti těchto zemí velmi zdrženlivě. V žádné z šesti zkoumaných evropských členských zemí NATO (Francie, Velká Británie, Německo, Španělsko, Itálie a Polsko) se pro vojenskou podporu těchto zemí v případě napadení Ruskem nevyslovila ani polovina respondentů.

Přesto se spíše než přímý vojenský útok jako pravděpodobnější jeví takové kroky Kremlu, které Pobaltí ekonomicky, politicky a bezpečnostně destabilizují. Tyto kroky mohou mít charakter podpory separatistických nebo alespoň autonomistických snah místních ruských menšin (ta tvoří např. v Lotyšsku zhruba čtvrtinu populace). Omezená nevojenská podpora proruských separatistů v estonské Narvě by jen stěží mohla být vykládána za útok na členskou zemi NATO a přitom by jistě situaci zemi zásadně destabilizovala. Podobný charakter má i ruská iniciativa z léta 2015: ruská generální prokuratura začala zkoumat legálnost vyhlášení nezávislosti tří pobaltských zemích z roku 1991. Jakkoliv se takový krok může zdát absurdní,

mnohem podstatnější než jeho právní dimenze je dimenze bezpečnostněpolitická a zejména symbolická.

Důsledkem ruské politiky proto nebude další anexe území Ruskou federací (jako v případě Krymu), ani vznik zamrzlých konfliktů (jako v případě Podněstří či Jižní Osetie), ale strategický dopad bude ještě fundamentálnější. Zásadně bude narušena věrohodnost spojeneckých vazeb v rámci Severoatlantické aliance a pobaltské země ještě urychlí posilování svého zbrojního arzenálu. Stále významnější doplňkem formálních vazeb v rámci NATO se stane užší spolupráce Polska a Pobaltí, *ad hoc* doplňovaná o Švédsko a dalších země. Výsledkem bude militarizace regionu a další růst napětí v celé oblasti.

Nečekaný pád Putinova režimu

Tento scénář, který jsme formulovali v minulém roce, zůstává jako scénář typu *low probability, high impact* v platnosti i nyní. Náhlý konec Putinova režimu jen stěží v nejbližší době proběhne v důsledku masových protestů. Míra nespokojenosti v ruské společnosti je zcela jiná a frustrace je efektivně odváděna navenek, takže protesty mohou jen stěží dosáhnout intenzity z let 2011–2012 a lidová revoluce proti současnému prezidentu takřka vyloučená. Nejde přitom jenom o obrovskou popularitu prezidenta Putina, která ještě uspíšila rozpad opozičního hnutí, ale také již o absolutní kontrolu Kremlu nad fakticky všemi celostátními médii, zejména televizními kanály, a v rostoucí míře i o represe vůči na režimu nezávislých prvků občanské společnosti.

Nelze však vyloučit jiné varianty tohoto scénáře. Např. jedenáctidenní zmizení prezidenta Putina v březnu tohoto roku vyvolala řadu spekulací ohledně Putinova osudu i ohledně jeho následnictví. Druhou osou diskuzí o Putinově nástupci je nenápadná, ale přesto rostoucí emancipace některých klíčových ruských politiků, jejichž emblematickým zástupcem je Ramzan Kadyrov. Tato tendence je umocněna skutečností, že „kroužek“ klíčových aktérů kolem prezidenta Putina se neustále zmenšuje a logika zahraniční politiky Kremlu začíná být nesrozumitelná i pro řadu vlivných ruských vnitropolitických aktérů. Zcela vyloučit nelze ani možnost atentátu na prezidenta, ať už ze strany pravicových extrémistů, čečenských separatistů nebo coby důsledku spiknutí *siloviků* nespokojených s prezidentovými kroky.

V každém případě by se současná relativně vysoká míra jednoty ruského politického diskurzu po prezidentově smrti okamžitě rozpadla. Část veřejnost bude volat po politické liberalizaci, část naopak po pokračování vlády silné ruky. Dominantní pravděpodobně bude vliv konzervativních sil, které si budou přát kontinuitu s obdobím prezidenta Putina. Tu bude nejlépe ztělesňovat premiér Medvěděv, kandidát *siloviků* nebo některý z klíčových ideologů putinismu (Vladislav Surkov).

Jako nejpravděpodobnější se pak jeví vznik spojenectví mezi konzervativní skupinou a zastánci vlády silné ruky, přičemž výsledkem bude vznik polovojenské diktatury v Rusku a další stupňování konfrontace se Západem. Paralelně budou znovu otevřeny všechny sporné teritoriální otázky v regionu, od arménsko-ázerbájdžánského konfliktu přes krymskou otázku až po Podněstří. To bude znamenat růst napětí v diplomatické sféře, ale i vyšší možnost vojenské eskalace.

Doporučení pro Českou republiku

Všechny čtyři scénáře, s nimiž v této kapitole pracujeme, se nesou v duchu destabilizace regionu. V prvním z nich je tato destabilizace zapříčiněna pokračujícím vyostřováním protizápadní politiky prezidenta Putina, v druhém naopak kolapsem jeho režimu, v dalších dvou scénářích jsou tyto tendence ještě znásobeny. V každém případě takový vývoj z hlediska České republiky a Evropské unie znamená nutnost věnovat se více bezpečnostním aspektům vzájemných vztahů, otázkám dostatečných bezpečnostních garancí pro pobaltské země či země v unijním sousedství a paralelně také komplementarity unijní a transatlantické bezpečnostní politiky ČR.

Zadruhé, polarizace ve vztazích mezi Západem a Ruskem také znamená fragmentaci postsovětského regionu a tlak na všechny země v oblasti, aby si zvolily jednu či druhou variantu. Evropská unie by proto měla posílit svoji nabídku těmto zemím, a to zejména v oblastech 3M (*market, money, mobility*), které jsou pro partnerské země jednoznačně nejpřitažlivější. Zejména otázka vízové liberalizace zde může hrát zásadní úlohu. Poslední kroky, které EU v rámci Východního partnerství učinila, jsou přitom nedostatečné a úlohu jazýčku na vahách v žádném případě nehrají.

Česká republika by se také měla aktivněji zaměřit na jednu z vybraných oblastí, v nichž může přispět k vytvoření bližších vazeb mezi těmito zeměmi a EU. Jednou z těchto oblastí je již výše zmíněná vízová liberalizace a obecně připravenost zemí EU na potenciální vlny migrace z východní Evropy (které v případě další intenzifikace konfliktu na Ukrajině mohou dosáhnout stovek tisíc uprchlíků směřujících do EU). Jinou vhodnou oblastí je poskytování zpravodajství a mediálního pokrytí v těch částech regionu, kde je mediální pluralita minimální.

Kapitola zpracovali Petr Kratochvíl a Vít Beneš.

Blízký východ, severní a subsaharská Afrika

Pokud srovnáváme aktuální vývoj v regionu Blízkého východu s loni vypracovanými scénáři, je možné dle předpokladu sledovat hlavně naplňování scénáře realistického („Nic nového pod sluncem“) s jistým přesahem do scénáře optimistického („Vstříc světlým zítřkům“), avšak nadále s potenciálem přejít přinejmenším do některých aspektů scénáře pesimistického („Na prahu armagedonu“).

V souvislosti s realistickým scénářem je možné konstatovat, že etnonáboženská štěpení nadále hrají důležitou roli ve vývoji konfliktů, hlavně na území Sýrie a Iráku, kde hlavní osu konfliktu tvoří boj mezi sunnitským ISIL a šíity. Nic zatím nenapovídá tomu, že by mohl být ISIL některým z aktérů světového či blízkovýchodního dění oficiálně uznán, avšak ani rozklad ISIL zatím není na dohled, neboť kromě menších teritoriálních ztrát (irácká armáda obsadila město Tikrít) zaznamenal ISIL další úspěchy v oblasti města Ramádí v provincii Anbár.

Velmi nepřehledná a dramatická je situace v Jemenu, kde se rozhořely boje mezi šíitskými povstanci z řad hnutí Ansár Alláh, známého spíše jako Húsíjové (angl. transkripce *Houthi*), podporovaných Íránem, versus jemenským sunnitským establishmentem, podporovaným Saúdskou Arábií. Během saúdskoarabských bojových operací proti šíitům došlo k velkým krveprolitím.

Izrael se po parlamentních volbách v březnu a již čtvrtém sestavení vlády Benjaminem Netanjahuem stále více přiklání k modelu státu, který akcentuje politické ideologie izraelské sekulární i religiózní pravice – což projevuje i v rovině oslabování izraelské etnické demokracie a ochoty k mírovým jednáním s Palestinci. Vztahy s nimi má Izrael dlouhodobě napjaté, i když od léta 2014 nedošlo k výraznější vzájemné eskalaci. Hnutí Hamás v pásmu Gazy zažívá spíše útlum, který souvisí i s politikou sousedního Egypta, kde je u moci polovojenský establishment maršála Sísího, který zaujal velmi tvrdý kurz vůči širokému spektru egyptských islamistů (hlavně Muslimského bratrstva), na které bylo navázáno hnutí Hamás. V Egyptě byla vynesena řada rozsudků smrti, kam spadá i rozsudek nad bývalým prezidentem Mohamedem Mursím. Z optimistického scénáře se do jisté míry naplňuje urovnávání vztahů Západu, hlavně USA, s Íránem v souvislosti s dohodou o omezení íránského jaderného programu.

V Maghrebu vnímáme vývoj podle předpokládaného kurzu v Tunisku a prohloubení působení hybných sil (slabé státní struktury, interní konflikt) v Libyi, kde je ale vyšší štěpení posilováno i „endogenní geopolitikou“. Zcela dle předpokladů se odehrává vývoj v subsaharské Africe a Africkém rohu. Bohužel jsme svědky i potvrzení naší předpovědi stran exportu politického násilí do Evropy, kde jsme předpokládali navýšení počtu ojedinelých útoků. Shrnuto a podtrženo, situace v regionu se odvíjí

víceméně podle naší standardní projekce (resp. mírně hůře z bezpečnostního hlediska), to ale neznamená, že nemůže dojít k zvratu.

Nejdůležitější předem danou skutečností vývoje centrální oblasti Blízkého východu bude bezesporu existence ISIL. Jeho další expanze, či naopak stagnace a úpadek, budou klíčovým faktorem stability regionu a zároveň i důležitým prvkem ve strategické hře USA na Blízkém východě směrem k nejdůležitějším hybatelům tamní politiky, tedy k Saúdské Arábii, Íránu a Turecku – a částečně i k Izraeli a Egyptu. Stabilita, či naopak rozvrat v regionu, budou mít i dlouhodobý dopad na vývoj imigračních tendencí na Západ. Může také výrazně ovlivňovat i politiku EU a jejích členských států. Nebude se přitom jednat jen o modifikace imigračních politik, ale vzestup antiimigračního populismu může ve spojení s různými dalšími tendencemi vytvořit nebezpečně destruktivní politickou platformu, která může ohrozit dokonce i samotnou budoucnost EU. „Odliv mozků“ v rámci migrace z Blízkého východu zároveň vytvoří velkou komplikaci pro pozdější stabilizaci a regeneraci regionu. Ten už bude stát politicky pravděpodobně na jiných základech než na těch dosavadních, které položila Sykes-Picotova smlouva v roce 1916.

V oblasti Maghrebu a Sahelu za nejvýznamnější předem dané skutečnosti považujeme dozvuky arabského probuzení, slabé státy usnadňující působení kriminálních a radikálních ozbrojených aktérů a snížený zájem USA na dění v regionu. Hlavními hybnými silami v krátkodobém výhledu budou otázka socioekonomické stabilizace konfliktních oblastí, kooperativního jednání aktérů konfliktu a regionální či endogenní geopolitika, která se nyní rozehrává hlavně v Libyi a Jemenu. Klíčovými neznámými budou trajektorie arabského probuzení v Maghrebu, resp. trend ke (krátkodobé) stabilitě či nestabilitě, posílení či oslabení islamistických politických aktérů proti sekulárním, demontáž či naopak zakořenění sekuritokracie a možnost regionalizace konfliktů v subsaharské Africe.

Nic nového pod sluncem

Postup ISIL se nedaří zastavit, avšak zároveň není ISIL schopen ohrozit nejdůležitější centra, jako je Damašek či Bagdád. Hlavní problém spočívá v tom, že žádná opravdu účinná síla není proti němu s to otevřeně bojovat (Američané, Írán) a vládní vojenské síly Iráku a Sýrie nejsou ani za přispění iránských milicí schopny zasadit ISIL žádný vážnější úder. Komplikovaná zůstane situace v Jemenu, kde bude stále výrazný potenciál lokální verze šíitsko-sunnitského konfliktu.

Po sestavení nové vlády premiéra Netanjahua dojde spíše ke zvyšování napětí na poli izraelsko-palestinského konfliktu, avšak ne zřejmě k otevřeným střetům takové intenzity jako v minulosti (operace „Lité olovo“), protože Hamás v Gaze je výrazněji oslaben současným egyptským vojensko-politickým establishmentem. Oficiální

palestinské vedení se bude zřejmě stále více ovlivňovat postoj k Izraeli prostřednictvím mezinárodních institucí (OSN, ICC) i bilaterální diplomacie (uznávání Palestinského státu jednotlivými zeměmi).

V regionu severní Afriky lze za realistickou považovat pokračující fragmentaci Libye (a zklamané naděje na postupné robustnění státu a nabalování milic na jádro státního bezpečnostního aparátu). Mezinárodně uznaná vláda v Tobruku a síly operace *Dignity* na východě země a konglomerát *Dawn* v Tripolsku bude nadále oddělovat „země nikoho“, v níž koření radiální islamistické skupiny včetně místní odnože ISIL.

Hybatelem tohoto vývoje je mj. trend výše popsany jako regionální „endogenní geopolitika“, kterou v tomto případě charakterizuje podpora Egypta a SAE generálu Haftarovi a *Dignity* na jedné straně; a Turecka a Kataru poskytovaná milicím v Tripolsku na straně druhé. Současně však, i při bezvládní panujícím v střední části země bude růst ISIL omezen zdroji, které má tamní odnož k dispozici, a absencí dalších strukturálních podmínek, jež usnadnily jeho postup v Levantě, především sektářský konflikt.

Z těchto důvodů bude v Libyi pokračovat v podobné intenzitě násilí a nestabilita, která bude zároveň základnou pro (omezenou) násilnou činnost ISIL v oblasti severní Afriky (Tunisko, Alžírsko, Egypt). Absence fungujících státních institucí bude rovněž usnadňovat aktivity pašeráků uprchlíků. Ty může nicméně omezit mise EUBAM, která se však bude potýkat s kriminálními zájmy hluboce prorostlými do společenské struktury jižní Libye. Strukturální problémy, ať už v samotné Libyi nebo oblastech, odkud uprchlíci přicházejí (Sýrie, Eritrea), Unie navíc neodstraní.

Tranziční proces v Tunisku bude pokračovat, křehká stabilita však bude narušována působením *spoilers* včetně radikálních skupin ze sousední Libye. Lze očekávat občasný výskyt akcí typem podobným březnovému útoku na muzeum Bardo a vládní čtvrt v Tunisu nebo červnovému útoku v Sousse.

Křehká stabilita bude charakteristická i pro Súdán v čele se znovuzvoleným prezidentem Bašírem. Na jihu země (Kordofán, Darfúr) bude pokračovat ozbrojený konflikt mezi povstalci a armádou a provládními milicemi (RSF), jehož intenzita se tak jako v posledních letech bude měnit pouze sezónně vlivem počasí. Pád režimu v Chartúmu vedoucí k ustavení oligarchické vlády a utlumení konfliktu na jihu, který jsme loni považovali za možný ve střednědobém výhledu, zůstává v krátkodobém horizontu velmi málo pravděpodobnou, potenciálně však zásadní (*low probability, high impact*) událostí.

Dynamiku konfliktu v jižních provinciích v tomto horizontu neovlivní patrně ani pokračující konflikt v Jižním Súdánu, který bude s vysokou pravděpodobností pokračovat, přičemž periodická jednání o sdílení moci v Addis Abbebě hlavní aktéry

nepřiblíží dohodě. Hrozba regionalizace tohoto konfliktu zůstane nicméně zachována v případě jeho rozšíření do jižních částí Jižního Súdánu (Equatoria), které by znamenalo vyšší míru zapojení sousední Ugandy (již nyní podporující prezidenta Salvu Kiira, zatímco jeho vyzyvatel Riek Machar požívá podpory Chartúmu).

V Africkém rohu bude pokračovat činnost povstaleckého hnutí aš-Šabáb. Přes zabití svého vůdce Ahmada Godaneho při americkém útoku v září 2014 se území pod kontrolou skupiny ve středním a jižním Somálsku ani zásadněji nerozroste, ani nezmění. Skupina také nezmění svou taktiku občasných útoků na státní bezpečnostní aparát a zahraniční aktéry v Mogadišu a na slabě chráněné cíle (*soft targets*) v sousedních zemích regionu (zejména v Keni), které v Somálsku působí pod formální hlavičkou mise AMISOM.

Výsledkem posílené činnosti nigerijské armády (namísto zhusta najímaných žoldáků) v důsledku změny vlády v Abudži v kombinaci s vojenskou operací čadských jednotek podporovaných Francií bude pokračovat trend omezování teritoriální působnosti dalšího radikálního ozbrojeného hnutí v subsaharském „oblouku nestability“, Boko Haram. Povstání na severu Nigérie s přesahem do sousedních zemí bude nicméně pokračovat a podobně jako další radikální skupiny působící v regionu bude Boko Haram působit zejména lokálně a kombinovat politické a zločinné aktivity, aniž by – přes proklamaci chalífátu – usilovalo o reálné etablování a proměnu v aktéra vládnoucího kontrolovanému území, spíše než na něm parazitujícího. (V tomto smyslu zůstane v definici Mancura Olsona *roving bandits* spíše než *stationary bandits*, kteří by vykořisťování místních populací dobrovolně omezovaly za účelem jeho udržitelnosti.)

Světlé zítřky

Postup ISIL se podaří postupně zastavit, omezenými pozemními operacemi řízenými hlavně USA a Íránem a ISIL začne výrazněji ztrácet území. Diplomatickou dohodu s Íránem bude akceptovat nakonec mj. i Izrael, neboť součástí amerického ujištění spojencům v regionu budou nové kredibilní bezpečnostní záruky pro Izrael a Saúdskou Arábii. Dojde postupně ke stabilizaci situace v Jemenu, což bude nepřímo rovněž souviset se zmiňovanou dohodou.

Po sestavení nové vlády premiéra Netanjahua sice nedojde z izraelské strany k výraznějšímu uvolnění v pozici k Palestincům (např. omezení rozšiřování židovských osad), avšak Hamás bude nadále ztrácet půdu pod nohama a mezinárodní nátlak na Netanjahua více upevní pozice konstruktivních sil v Palestině.

Hybatelem (prozatím chybějícím) pozitivnějšího vývoje v Libyi by mohl být pouze silný vnější tlak na dohodu pragmatických (zejména armádních) složek z Mistryaty

a operace *Dawn*, navozující stav v racionalistické literatuře o řešení konfliktů nazývaný oboustranně poškozující patová situace (*mutually hurting stalemate*). Předpokladem takového vnějšího tlaku by mohla být pouze silná disciplinace regionálních geopolitických aktérů ze strany USA. Ani tato situace by však neodstranila základní překážku budování státních institucí v Libyi, kdy jejich absence vytváří poptávku a příležitosti pro působení milic (dnes v řádu tisíců), které nicméně ve svém autonomním působení procesu budování státu brání.

Dlouhodobé balkanizaci Jižního Súdánu a jeho transformaci v jádro nestability v širším regionu zabrání provizorní dohoda o dělení moci mezi hlavními bojujícími frakcemi. I ta bude ale možná v případě jejich vnějšího donucení. Spojené státy, které by k tomuto donucení mohly přispět sice strany sporu opakovaně kritizují, oblast nicméně nepovažují za významnější šachovnici své zahraniční politiky.

Posílení státních institucí (SFG) bude hybatelem zklidnění situace v Somálsku a omezení působnosti aš-Šabábu, byť nelze očekávat, že hnutí bude ani v tomto případě v krátkodobém horizontu zcela vykořeněno. Nicméně zvýšené náklady jeho působení a nedostatečné zdroje v kombinaci s krizí vedení v tomto případě způsobí odliv členů na jiná bojiště džihádu nebo jejich vydání se do rukou somálských úřadů, které jim nabízejí amnestii. Vedle posílení federálních institucí podmíněné dohodou regionálních elit (zejména na jihu) může trvalejší stabilizaci země zajistit pouze omezení realizace zájmů vnějších hráčů, především Etiopie a Keni.

Na severu Nigérie nebude sice Boko Haram zcela vykořeněno, ale kombinací vojenských prostředků a komplexních opatření nigerijské vlády pod vedením prezidenta Muhammada Buharího (pocházejícího ze severu) vedoucích k zlepšení socioekonomické situace bude fakticky rozpuštěno, jeho činnost utlumena a podobně jako v případě aš-Šabábu se tvrdší jádro militantů (spíše než okrajové kriminální elementy) přesune na jiná bojiště globálního džihádu.

ISIL vítězí

Za nejčernější scénář v krátkodobém horizontu považujeme možný vývoj, kdy se ISIL podaří nadále výrazně expandovat a začne zcela reálně ohrožovat nejen Damašek a Bagdád, ale také libanonské území a Bejrút. Dojde také větší eskalaci konfliktu mezi ISIL a Izraelem na Golanských výšinách a zmenší se také území ovládané Kurdy. Rovněž turecké pohraničí bude stále více vystaveno teroristickým útokům bez ohledu na ustavení bezpečné zóny v Sýrii. Příslušníci náboženských menšin, kterým se nepodařilo uprchnout (šítité, Kurdové, křesťané, jezídové atd.) budou na území ovládaných ISIL prakticky vyvražděni. Dojde také k obrovským kulturním ztrátám, kdy budou vedle Palmyry zničena či vážně poškozena i místa jako Babylon, Ur, Nadžaf a další. Zásadním problémem zůstane, že stále nebude žádná velmoc ani

mezinárodní kontingent, který by mohl zasáhnout účinnou pozemní operací do dění, takže vliv ISIL bude posilovat a bude se projevovat i nárůstem terorismu jeho stoupenců na Západě.

Bezpečnostní vývoj v Mali

Bezpečnostní situace v Mali je pro českou zahraniční bezpečnostní politiku významná z hlediska působnosti AČR v misi EUTM v Bamaku a Koulikoro (rovněž na jihu), ale zejména zapojení do mírotvorné mise MINUSMA působící v konfliktem postižené severní části země (v současnosti v podobě připravovaného vyslání dvaceti pěti vojáků speciálních jednotek zařazených do nizozemského kontingentu). Vývoj v Mali v posledních letech byl překotný a těžko předvídatelný: prudká destabilizace země (2012) po trojici otevřených voleb a dvojí poklidné změně vlády, způsobená povstáním Tuarégů spojených s islamistickými skupinami (Ansar Dine, AQIM a MUJAO) – posílených rozkladem státu v sousední Libyi – a následným vojenským pučem přišla nečekaně. Poté, co islamističtí radikálové získali na severu na síle a na začátku roku 2013 začali úspěšně postupovat jižním směrem k Bamaku, byly do Mali vyslány francouzské jednotky (operace „Serval“) a mise AFISMA regionální organizace ECOWAS. Islamisté byli vytlačeni ze svých pozic, severní polovina země ale zůstává nadále nestabilní a centrální malijská vláda slabá navzdory nedávné alžírské mírové dohodě s Tuarégy která, i pokud nebude podle tohoto tematického scénáře narušována rozsáhlými porušeními klidu zbraní nespokojenými skupinami z Koordinace azawadských hnutí (což je spíše nepravděpodobné), povede k posílení lokální správy potvrzující slabou pozici centrální vlády na severu země. Proti posílení vládní kontroly budou, podobně jako v řadě jiných subsaharských konfliktů, působit i zájmy sousedních států: v tomto případě Alžírsko a Čadu. Oblast působení mise MINUSMA zůstane v krátkodobém výhledu vysoce nestabilní v důsledku pokračujících občasných střetů mezi vládními jednotkami a přidruženými milicemi s tuarégskými povstalci, kriminálními aktéry a teroristických útoků vedených ze strany Ansar Dine, AQIM a al-Murabitun (skupiny vyrostlé z někdejší MUJAO a loajální k ISIL). MINUSMA je v současnosti misí OSN s nejvyššími proporčními ztrátami (56) v důsledku narůstajících asymetrických útoků (IEDs, VBIEDs). Jejich úspěšnost je dána mj. vyšší exponovaností danou stabilizačním mandátem ve srovnání např. s ve stejné oblasti působícími francouzskými jednotkami (nyní v rámci regionální protiteroristické operace „Barkhane“).

Doporučení pro Českou republiku

Česká zahraniční politika by měla v co největší koordinaci s ostatními státy EU usilovat o vytvoření jasné zahraničněpolitické koncepce vůči rozvrácenému Blízkému východu a vůči ISIL. Zároveň by měla připravovat i budoucí vizi spolupráce a rekonstrukce tohoto regionu, se kterou bude souviset jak účinná pomoc běžencům dnes a v blízké budoucnosti, tak i jejich příprava na návrat do bezpečí a na postkonfliktní rekonstrukci.

Stran Maghrebu lze zopakovat loňská doporučení ve smyslu zacílení transformačních projektů na oblast reformy bezpečnostního sektoru, jehož robustnost a profesionálnost jsou zdrojem performativní síly státních institucí, resp. kolektivního přesvědčení o jejich relevanci. Česká republika by rovněž měla ve své regionální strategii usouvstažnit identitu státu podporujícího politickou a společenskou transformaci s profilem dodavatele zbraní majících potenciál přispívat k potlačování opozičních hnutí. Česká republika by měla nadále podporovat strategickou debatu o ENP a prosazovat ústup od jednotné šablony pro jižní a východní dimenzi k cíleným, na míru šitým politikám založeným nejen na ambicích partnerů v sousedství, ale i specifikách prostředí, ve kterém jsou tyto politiky realizovány. Své ekonomické zájmy by měla hájit zejména ve vybraných stabilnějších zemích regionu (Maroko). Účast na stabilizačních operacích v subsaharské Africe by měla být založena na důkladné analýze poměru rizik (např. bezpečnostních rizik spojených s účastí v misi MINUSMA) a výhod (identita státu aktivně participujícího na zajišťování evropské a mezinárodní bezpečnosti, zkušenosti pro AČR).

Kapitolu zpracovali Marek Čejka a Ondřej Ditrych.

Čína, východní a jihovýchodní Asie a Pacifik

Geopolitický vývoj v Asijsko-pacifické oblasti je dán rostoucím napětím mezi USA a Čínou a mezi Čínou a sousedními státy. Neexistence pevné bezpečnostní architektury je konstantně nahrazována systémem bilaterálních bezpečnostních svazků mezi USA a jejich tradičními spojenci v tomto regionu: zejména s Japonskem, Austrálií, Korejskou republikou, Filipínami, Tchaj-wanem, Thajskem; k dalším potenciálním adeptům na užší vazbu s USA se blíží Vietnam a Indie. Hlavním cílem postbipolární fáze politiky USA v regionu je strategické zadržování ČLR. USA v rámci strategie „amerického pacifického století“ pod aktualizovaným názvem *Pivot to Asia* vyvažují růst Číny a přeorientovávají hlavní těžiště své bezpečnostní politiky z Iráku a Afghánistánu na Středním východě do oblasti Pacifiku. Strategie USA zahrnuje posílení vojenské přítomnosti (znovuotevření základny Subic Bay na Filipínách, posílení kontingentu námořní pěchoty v severní Austrálii, demonstrativní přelet letounů B-52 po čínském vyhlášení bezletové zóny ADIZ v roce 2013). Tato politika je provázena bilaterální diplomatickou aktivitou USA v podobě série jednání ministra zahraničních věcí Kerryho s vrcholnými představiteli Japonska, Jižní Koreje, Číny v letech 2014–2015 a úsilím o posílení multilaterálních transpacifických vazeb jednáním o obchodní dohodě TPP (*Trans-Pacific Partnership*).

ČLR, jako proměnlivě se jevící aktér z hlediska ústřední hybné síly v regionu, už opustila politiku nízkého profilu „teorie mírového růstu Číny“ a přechází do otevřeně asertivní role velmoci v rétorice i jednání. Teritoriální nároky vůči asijským sousedům jsou nepřímou výzvou vůči USA a jejich spojencům, a dokladem, že Peking systematicky spěje k postupnému nastolení *de facto* vlastní verze Monroeovy doktríny, ovšem bez explicitního pojmenování tohoto nároku způsobem, který by vyostřil napětí s USA. Razantní vnitropolitická recentralizace v Číně a rozchod s dosavadním systémem konsenzuálního stranického vedení vedou směrem k posílení vůdcovského autoritativního systému cestou tvrdých politických čistek v stranickém a bezpečnostním aparátu. Hlavní směr zahraniční politiky Pekingu tím ale není dotčen.

Evidentně pokračuje snaha Číny o vládnutí prostoru „prvního řetězce ostrovů“ (ve Východočínském moři od jižní části Japonska, Okinawy a souostroví Rjúkjú, teritorium Tchaj-wanu, Senkaku a celé oblasti Jihočínského moře, včetně souostroví Spratley a Paracelských ostrovů) v rámci své národní obranné strategie, v kombinaci s modernizací námořních, leteckých a raketových sil. S tím souzní asertivní politika prosazování teritoriálních nároků v Jihočínském a Východočínském moři a vyhlášení identifikační zóny protiletadlové obrany ADIZ (*air defense identification zone*, 2013). Čína dlouhodobě praktikuje strategii zajištění kontroly nad prvním obranným pásmem a vysunutí své obrany do pásma druhého.

Paralelně s tím Peking výrazně posiluje kontinentální eurasijský vektor politiky v podobě investiční a obchodní expanze do prostoru Střední Asie v návaznosti na vlastní energetickou bezpečnost v napojení na čínsko-ruské a čínsko-středoasijské dopravní sítě. Budovaný systém námořních dopravních tras a strategických přístavů a ropných terminálů zvaný „šňůra perel“ (Barma–Bangladěš–Srí Lanka–Pákistán) dále rozšiřuje strategický projekt „21st Century Maritime Silk Road“, prodlužující námořní spojení až do Evropy, do prostoru Středozemního moře. Čína usiluje o obchvat strategicky přetížené oblasti Indického oceánu a Jihočínského moře masivními investicemi (Silk Road Economic Belt) do pozemního napojení na západní trhy přes kontinent (Střední Asie, Blízký východ, východní Evropa a Balkán, západ EU) výstavbou dopravní infrastruktury. Oba uvedené projekty, námořní i transkontinentální, nesou souhrnný název „One Belt, One Road“.

Pokračující růst ekonomického, politického a vojenského vlivu ČLR a současně reakce jejího okolí na tento trend, včetně účasti USA, je ústřední hybnou silou v regionu. Čínská strategie využívá možností ekonomické diplomacie a financuje transkontinentální dopravní infrastrukturu. V jejím záměru dosáhnout svých cílů mírovými prostředky se nic nezměnilo. Centra možného střetu jsou v prostoru Jihočínského a Východočínského moře, kde lze spatřovat hlavní klíčové proměnné: jak daleko jsou ČLR i její rivalové schopni zajít v uplatňování teritoriálních nároků. Další eventuelní neznámou veličinou je míra rizika vnitřní destabilizace KDR s mezinárodním dopady na bezpečnost Korejské republiky, ČLR a Japonska.

Poklidná varianta

Navzdory mediálně vzrušenému narativu na téma „agresivní Čína“ se v blízké budoucnosti potvrzuje varianta loňského střednědobého scénáře. Ekonomický, politický a vojenský impakt ČLR nezadržitelně roste. Její investiční a obchodní expanze posiluje mezinárodní vliv národní měny RMB. Bilaterální dohody o platbách, *swapech* a obchodování s cennými papíry denominovanými v RMB nenaráží na relevantní odpor. Nabídky ČLR akceptují země třetího světa i Západu, zejména v Evropě.

Čína usiluje o vytvoření alternativní soustavy globálních finančních institucí a dále lobbuje především u členů BRICS. Průlomovým úspěchem je vznik Čínou finančně vedené (30% vklad) *Asian Infrastructure Investment Bank* (AIIB), nová instituce konkurující již existující *Asian Development Bank* (ADB), ve které dominuje proamerické Japonsko. AIIB je vnímána jako výzva vůči poválečnému systému institucí v čele s existujícími SB a MMF a současně jako projev diplomatické prohry USA, na jejíž straně zůstaly z hlavních spojenců jen Kanada a Japonsko. Peking dosahuje masivní podpory západních států (Velká Británie, Německo, Francie) a spojenců USA v Asii (Korejská republika, Austrálie, Nový Zéland, Thajsko, Filipíny,

Saúdská Arábie, Katar, Indie, Pákistán, dále např. Izrael). USA utrpěly diplomatickou porážku a ocitly se v izolaci. Vedení banky je svěřeno cizinci, ČLR si však prosadila pravomoci na úrovni práva veta. Vpád Číny do globální finanční architektury vyvolává na Západě reflexi, jak vybalancovat nástup Číny, která hledí především na své vlastní cíle, aniž by dozrála do role globálního vůdce. I země BRICS, včetně např. Ruska, sledující nástup Číny opatrně.

Čínská ekonomická a politická expanze ve Střední Asii obchází zájmy Ruska. Ukrajinskou krizí a roztržkou s EU a USA oslabená Moskva nemá silný manévrovací prostor pro jednání s Čínou. Peking nároky Ruska vůči Krymu a Ukrajině respektuje, avšak anexe území a ekonomické a diplomatické ztráty Číny na Ukrajině nevyvolají v Pekingu potřebu s Moskvou solidarizovat. Jednání o dodávkách energetických surovin a zbraní do Číny probíhají v nezměněně tvrdém, obchodně pragmatickém duchu. Politické sblížení Moskvy a Pekingu proti Západu nemá dostatečně pevné racionální motivy ani za této situace. Ruská anexe Krymu je pro Peking principiálně těžko přijatelná z důvodu tradiční averze ČLR vůči zahraničním intervencím, odůvodňované důrazem na státní suverenitu, a v neposlední řadě také s ohledem na vlastní bilaterální projekty s Ukrajinou na Krymu, které budou muset být znovu projednávány s ruskou stranou po jejím převzetí kontroly nad tímto územím.

V Jihočínském moři pokračuje výstavba vojenských stanovišť ČLR, trvají protesty Filipín, Vietnamu a USA. V ČLR, Japonsku a Korejské republice jsou u moci nacionalistické konzervativní vlády, což nedává dobré vyhlídky na zlepšení politických vztahů, hospodářským kontaktům to však neškodí a působí jako dlouhodobě stabilizační faktor. Japonsko podniká masivní diplomatickou misi vůči pěti zemím regionu při řece Mekong s nabídkou investic 6,1 mld. USD do infrastruktury a energetiky, aby konkurovalo obdobnému zájmu ČLR a neztratilo v regionu pozice. Čína v Barmě, Laosu, Thajsku a Vietnamu ztrácí dominantní postavení hlavního a klíčového investora v energetice, výstavbě dálnic, strojírenství. Vazby na ekonomicky i politicky silné asijské partnery, zejména Japonsko a Korejskou republiku, oproti sílící Číně, jsou pro země ASEAN vítanou vyvažující alternativou; rostoucí vliv Číny je tímto ale pouze korigován. Ekonomický rámec vztahů ČLR–ASEAN přitom pokračuje jako jeden ze stabilizujících prvků bránící přerůstání teritoriálních sporů do otevřené konfrontace.

Neklidná varianta

Čínská lidová republika více než doposud zproblematizuje americký patronát na straně spojenců USA v Jihočínském moři a testuje stále asertivnější způsoby prosazování teritoriálních nároků formou silných prohlášení, přinášením nových historických důkazů a konkrétními akcemi. Neklidný charakter scénáře doprovází eskalace drobných střetů v Jihočínském moři mezi civilními i vojenskými

aktéry ČLR, Vietnamu a Filipín. Tato varianta dává prostor pro vznik nových ohnisek v Jihočínském moři i s možností demonstrativních manévřů flotily USA, případně koaličních manévřů v rámci vojenských cvičení. I tak však konflikt velkého formátu se zatažením USA nepřichází v úvahu. Čína testuje hranice ústupnosti protivníků, ale otevřená vojenská konfrontace není v jejím zájmu a uplatňuje proto flexibilní postup. Přesto, na samou hranici této politiky povede vyhlášení bezletové zóny ČLR nad celým prostorem Jihočínského moře a požadavek ukončení průletů amerických průzkumných a jiných vojenských letounů.

Neklidný scénář počítá s další eskalací mezinárodních mediálních skandálů a konfrontací mezi ČLR, Japonskem, Vietnamem, Filipínami (případně dalšími, např. v Thajsku, Barmou) na poli historických narativů formou nacionalistických demonstrací, civilních potyček a bojkotů zboží. Vedle toho KLR představuje konstantní hrozbu, která přispívá dalšími provokacemi k nestabilitě regionu; současně však dává USA důvod pro udržení své masivní vojenské přítomnosti v Korejské republice, Japonsku, na Guam, v Austrálii a na Filipínách.

Čínská asertivní politika vzbuzuje protireakce a aktivizuje zejména Japonsko. Pro-indický premiér Abe podporuje upevnění strategického čtyřúhelníku Austrálie–USA–Japonsko–Indie jako možný základ pro stabilnější bezpečnostní architekturu „asijského NATO“. Pokračuje rozkvět bilaterálních strategických vztahů Japonsko–Indie v podobě expanze hospodářských a bezpečnostních kontaktů, např. japonský zbrojní průmysl nachází v Indii prominentního klienta. Indie masivně posiluje také díky zbrojním akvizicím z Ruska a USA. Změny kabinetů v Tokiu jsou pověstně časté, avšak platí paradoxní pravidlo, že v Pekingu nejneoblíbenější premiér se v Japonsku zpravidla udrží v čele vlády do konce funkčního období. Konzervativní japonská vláda cíleně posiluje nárok na silnější vojenské zastoupení Japonska v řešení mezinárodních problémů a posouvá reformu bezpečnostní politiky směrem k plíživé remilitarizaci státu. Japonsko v tomto scénáři nabídne zemím ASEAN účast při námořních patrolách proti ČLR v Jihočínském moři.

Nečekaný otřes uvnitř Číny: Nezvládnutá krize

Prezident Si zkolabuje a koncepce silného vůdce projde krizí, která vyjeví, jak se bude chovat nový recentralizovaný systém, jenž je právě na model silného vůdce dimenzovaný, aniž by byla připravena dostatečná náhradní varianta. Podobná situace nastala po smrti Mao Ce-tunga, kdy etablování silné vlády Teng Siao-pchinga předcházelo období chaosu.

Ve variantě vývoje, kterou můžeme považovat za černý scénář, odhalí zlom ve vedení státu skryté slabiny byrokratického a zkorumpovaného systému a neschopnost identifikovat konzistentní vizi mezinárodní role Číny v blízké

budoucnosti. Černý scénář podtrhne další kolaps burzy v Šen-čenu a v Šanghaji s dopadem na stabilitu bankovního systému ČLR. Souběh personálního kolapsu uvnitř vládní strany a ekonomického vývoje je noční můrou Pekingu. Tyto skryté obavy s odstupem dávají lépe porozumět re-centralizačním systémovým opatřením a posílení cenzury: Peking měl důvody k utužení režimu, o kterých se doposud v zahraničí nevědělo. Hlavním důvodem byl nepřiznaně špatný výhled ekonomického vývoje. Zpomalení růstu HDP se neobejde bez mezinárodních implikací jak v Asii, tak i v Evropě a USA. Dalším negativním dopadem je narušení vnitřního sociálního smíru v důsledku růstu nezaměstnanosti a podfinancování důchodového a zdravotnického systému.

Obnovené vnitrostranické boje rozkolísají činnost bezpečnostních složek, jednotnou koncepci zahraniční politiky a spolupráci silových složek. Nečekaná krize způsobí rozval v armádě (regionální struktura a vazby na stranické kliky a penězovody). Černý scénář nezvládnutí nečekané vnitropolitické změny se promítne i do zahraniční politiky, zejména v asertivních gestech vůči USA a jejich asijským spojencům. Zmatky v narušeném poměru sil byrokracií (regionální versus celostátní stranické a vládní organizace; armáda / státní bezpečnost / diplomacie) se projeví v mediálních konfrontacích a příležitostných teritoriálních incidentech se sousedními státy, nejpravděpodobněji v sporných mořských oblastech Jihočínského a Východočínského moře. V konfrontační variantě lze očekávat další kolize v západních periferiích, zejména v Ujgurské autonomní oblasti v Sin-ťiang, kde narůstá vliv radikálních odnoží islamismu importovaného přes sousední Afghánistán.

Dalším hybatelem významné regionální destabilizace může být KLR, která z důvodu vnitřních politických konfliktů vyvolá novou bezpečnostní krizi, v níž budou figurovat Korejská republika a Japonsko. To definitivně začíná masivně zbrojit a odmítne poválečný status bez nukleárních zbraní. Nová změna legislativy upravující poválečnou ústavu otevírá možnosti použití vojenské síly mimo území státu. Konzervativní režimy v Korejské republice a Japonsku posilují a jejich vyhlídky na další volební vítězství rostou.

Nečekaný otřes uvnitř Číny: Kontinuita

Tento *low probability, high impact* scénář je méně nebezpečnou variantou předchozího scénáře černého, kdy se nové vedení se semkne okolo nového lídra nebo bez něj a vsadí na kontinuitu zahraniční politiky. Tím se potvrdí nezvratnost dlouhodobé strategie Pekingu i jeho sebevědomí podepřené masivní ekonomickou základnou. Čína v testu vnitřní stability obstojí. Hlavní konflikty se odehrávají uvnitř ČLR, kde pád silného centra v osobě Si Ťin-pchinga oživil vnitrostranický boj mezi hlavními ideologickými a regionálními klikami. Mezinárodní vývoj bude sledovat buď

první, nebo druhý „velký“ scénář výše. Příklon ke konfliktní variantě bude determinován potřebou nového vedení odvést pozornost veřejnosti od vnitropolitických problémů.

Impakt nekonfliktní varianty potvrdí konceptuální pevnost čínské pozice jak mezinárodně, tak i ve vnitřních záležitostech. Uvnitř se chopí moci prominentní stranická a ekonomická klika se silnou podporou v armádě, státní bezpečnosti a v médiích, tj. z okruhu kolem současného prezidenta. Mezinárodní pozice ČLR zůstane neotřesena, k legitimitě přispěje série rutinních výpadů proti Abeho vládě v Janponsku a několik zinscenovaných akčních potyček v Jihočínském moři a v okolí Senkaku. USA demonstrují připravenost udržet *status quo* v teritoriálních sporech, avšak nebudou mít zájem situaci vyhrotit. Ekonomický vývoj v ČLR ani ve zbytku regionu nebude krizí významně zasažen. Pokračování růstu Číny je neodvratné i přes vnitřní turbulence.

Doporučení pro Českou republiku

Všechny nastíněné varianty potvrzují trvalý růst Číny na úkor zájmu potenciálních rivalů: USA, jejich asijských spojenců a Ruska. Všechny verze současně potvrzují racionalitu diplomacie „*economy first*“. *Hard power* USA i Ruska a jejich námořní nadvláda nedokáže korigovat ekonomickou transkontinentální expanzi Číny. Evropa je stále silný ekonomický aktér bez politického vlivu ve střední a východní Asii, byť evropská *soft power* v regionu je trvale a stabilně na vzestupu. Všechny verze také předpovídají politickou a vojenskou aktivizaci Japonska.

Západ je nucen reagovat na tlak zemí BRICS a hlavně ČLR k revizi Západem ovládaného globálního finančního systému do nové podoby. Flexibilita Velké Británie, Francie a Německa naznačuje budoucí trend a USA se nevyhnutelně musí rozhodnout, jak reagovat. Vedoucí role Číny v hypotetickém alternativním systému není nicméně mezinárodně zaručená a ani nezápadními aktéry zřetelně vyžadovaná.

Scénáře v této kapitole pracují s malou pravděpodobností ochoty ČLR vyvolat ozbrojený konflikt. Na druhé straně konfliktní rétorice a příležitostně asertivním politickým krokům přitakávají. Čínský strategický plán globálně se prosadit ekonomickou diplomacií má zatím spíše vnitřní než vnější rizika v podobě byrokratizace agendy *One Belt, One Road*, špatných strategických rozhodnutí, korupce, obrovských finančních nákladů a časové náročnosti.

V západním a zejména českém mediálním diskurzu je ekonomická expanze Číny prvořadě sledována jako cosi spektakulárního a rušivého, aniž by byl otevřeně a zřetelně pojmenován i potenciálně pozitivní hospodářský přínos, který rozšiřuje možnosti pro všechny zúčastněné aktéry, mezi něž nepatří USA. Evropa čínské investice potřebuje, stejně jako větší přístup na celý euroasijský trh; pro tento účel

má transkontinentální dopravní infrastruktura financovaná čínským kapitálem smysl.

Pro politiku ČR je hlavním úkolem udržet si v daném regionu prestiž tam, kde ji tradičně požívá, a zlepšit tam, kde dochází k její fluktuaci, typicky v hlavně v ČLR. Vzorem moderní a sebevědomé politiky vůči asijským partnerům, která vyvažuje vlastní pragmatické zájmy postkomunistické země s vazbami se západními partnery, může ČR sloužit Polsko.

Kapitolu zpracoval Rudolf Fürst.